

ហោរាឆតិ **គីរី** ឧត្តរឫស្សី

ឧត្តរឫស្សី

ដើមឈូករាងប្រដាប់ប្រយោជន៍ប្រើប្រាស់

ដើមឈូករាងហោរាឆតិដែលស្ថិតនៅប្រទេសប្រាសាទបាយ័ន

ตำอธบายภาพทหน้าปาก

ด้านข้าง

ด้านบน

ส่วนองค์ระบั้งของสฤปล
สมัยทวารวดี
เส้นผ่าศูนย์กลาง ๕๑ ซม.
สูง ๑๑๒ ซม.

ปฏิมากรรมขำหลัก

พบในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์

ลักษณะทรงกลมคล้ายโอ่ง ด้านในกลวง ก้นตัน ประกอบด้วยแผ่นหินหลายแผ่นยึดติดกันด้วยเหล็กรูปตัวไอ ตรงกลางมีรอยต่อคล้ายกับทำเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนบนและส่วนล่างนำมาครอบซ้อนกัน ตอนบนส่วนปากแคบยกเป็นขอบหนา ด้านหนึ่งของขอบปากมีรอยบากออก คอคอดสั้นไหลผายกว้าง รอบส่วนไหลตกแต่งด้วยการจำหลักเป็นลายก้านชดชนาบด้วยแถบลายลูกประคำ ตอนล่างสุดยกเป็นขอบเตี้ยๆ ถัดขึ้นมาจำหลักด้วยลายกลีบบัวหางขนาดใหญ่

นักวิชาการบางท่าน สันนิษฐานว่าเป็นส่วนองค์ระบั้งของสฤปล โดยเปรียบเทียบกับภาพสลักรูปสฤปล ประกอบบนฉาหลังของพระพุทธรูปปางสมาธิ สมัยทวารวดี พบที่อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี และภาพสฤปลในศิลาจารึก พบที่รัฐเคดาห์ (ไทรบุรี) ประเทศมาเลเซีย อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ซึ่งร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดี (ประภัสสรา โพธิ์สีทอง : ๒๕๔๒, หน้า ๙๐-๙๑) นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความเห็นว่าศิลาจำหลักทรงกลมโอ่งนี้ อาจเป็นสฤปลจำลองที่ใช้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อบรรจุไว้ในเจดีย์สำคัญโดยสังเกตได้จาก ตอนล่างของสฤปลจำหลักเป็นลายกลีบบัว (รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม ของ ประเทศพม่า ให้ข้อสังเกตไว้เมื่อคราวมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ พ.ศ. ๒๕๔๓)

ภาพสฤปลในศิลาจารึก
พบที่รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย
อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑

ตำนาน

เป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยมีเมืองโบราณอยู่มากมายแต่ละเมืองในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เช่น เชียงใหม่ สุโขทัย ลพบุรี นครปฐม และอยุธยา ปัจจุบันพื้นที่ของเมืองโบราณเหล่านี้ มีคนไทยยุคใหม่เข้าไปครอบครองที่ดินอย่างถูกกฎหมายเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดภาพของเมืองใหม่สร้างทับซ้อนบนซากของเมืองเก่า โบราณวัตถุ โบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมถูกทำลายลงอย่างน่าเสียดาย ถึงแม้ว่ากรมศิลปากรจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติแล้วก็ตาม คนไทยปัจจุบันต่างรู้สึกว่าเขาไม่ได้เป็นเจ้าของสมบัติของชาติเหล่านั้น จึงไม่อาทร ร้อนใจกับการทำลายและการรुकล้ำแสวงหาประโยชน์ของผู้ที่เห็นแก่ตัว ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใด วรรณคดีส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติอันล้ำค่าเหล่านั้นอย่างจริงจัง คงปล่อยให้ละเลยให้เกิดความเสียหายแก่หลักฐานทางประวัติศาสตร์มากขึ้น คงเป็นเรื่องยากที่จะหาของมีค่าเหล่านั้นกลับคืนมาได้ ในอนาคต เมื่อต้องการจะเชิดชูเกียรติภูมิของชาติ ก็ขาดหลักฐานที่จะแสดงต่อชาวโลก อยากจะใช้ประโยชน์จากโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ลำบากที่จะทำ ถ้าของเก่าเหล่านั้นหมดไปแล้ว

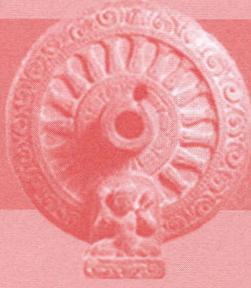
ชาวนครปฐมที่รัก ผืนแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งจังหวัดของเรานั้น มีอดีตที่รุ่งโรจน์ด้วยแสงแห่งอารยธรรมของ “ทวารวดี” ผืนแผ่นดินนี้เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีมีความรุ่งเรืองทางด้านพุทธศาสนาช่วยหล่อหลอมให้ผู้คนมีแต่ใจบุญสุนทาน สร้างวัดสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ๆ มากมาย ซึ่งปัจจุบันยังหลงเหลือจากเงื้อมมือของคนใจบาปซึ่งทำลายไม่หมดอยู่อีกเกือบสิบองค์ เพียงซากที่เหลือไม่มากแต่ก็พอจะเป็นประจักษ์พยานอันสำคัญที่บ่งบอกว่าดินแดนนครปฐมนั้นยิ่งใหญ่อย่างไรในอดีต

เมืองโบราณที่นครปฐมนี้ สันนิษฐานว่าเป็นเมืองนครไชยศรี ตั้งอยู่ ณ บริเวณพระประโทนเจดีย์ มีหลักฐานสำคัญจำนวนมากคู่กับองค์พระปฐมเจดีย์ หากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงบูรณะมหาเจดีย์ที่ทรงพบ และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า พระปฐมเจดีย์แล้ว พระเจดีย์นี้ก็คงเหลือแต่ซากเช่นเดียวกับวัดพระเมรุ หากเป็นเช่นนั้นจังหวัดนครปฐม หรือเมืองนครปฐมปัจจุบันก็คงจะเกิดมีขึ้นมิได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ตระหนักในเรื่องดังกล่าว จึงสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี เพื่อทำหน้าที่ศึกษาและจัดทำข้อมูลลักษณะต่างๆ เผยแพร่ความรู้แห่งบ้านเมืองนี้ให้ชาวนครปฐมทราบโดยทั่วกัน เพื่อให้เกิดความรู้และความภาคภูมิใจ โดยหวังว่าเมื่อเกิดความเข้าใจตรงกัน ร่องรอยแห่งอารยธรรมทวารวดีอันรุ่งเรืองก็จะฉายแสงชัดเจนขึ้น และบังเกิดเป็นความดีงามแก่ชาวนครปฐมอย่างแน่นอน

ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

๑ ตุลาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

นครปฐมเกี่ยวข้องกับสุวรรณภูมิและทวารวดีอย่างไร	๔
เมืองโบราณนครไชยศรีเกี่ยวข้องกับนครปฐมอย่างไร	๖
เมืองโบราณนครไชยศรีมีความเป็นมาอย่างไร นครไชยศรีมาจากไหน	๘
ควรทำอย่างไรกับเมืองโบราณนครไชยศรี	๑๓
คำว่า “ทวารวดี” มาจากไหน	๑๔
อารยธรรมทวารวดี ในเมืองไทย	๑๕
ใครผู้ทำให้เกิดเมืองนครปฐม	๑๖
เจดีย์โบราณในนครปฐมที่ควรรู้จัก	๑๙
พระปฐมเจดีย์	๒๐
จุลประโทนเจดีย์	๒๒
พระประโทนเจดีย์	๒๕
ซากเจดีย์สมัยทวารวดี ที่ยังมีได้บูรณะ	๒๖
นครปฐมควรเป็นแบบไหน	๒๗
ทำไมจึงต้องสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี	๓๐
อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดีควรเป็นอย่างไร	๓๐

หนังสือ “ทวารวดี ศรีนครปฐม” ฉบับปี ๒๕๕๑

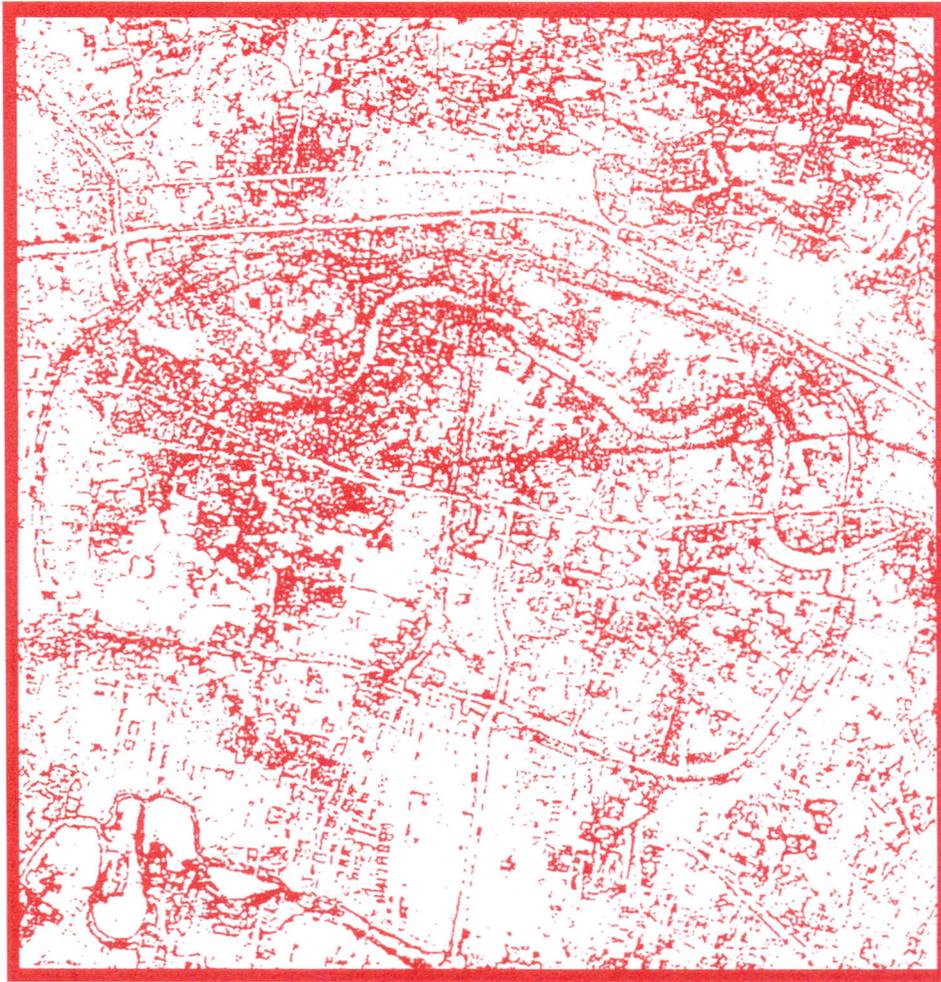
ผู้เรียบเรียง : ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุกูล ชมภูนิช
 ผู้ดำเนินการจัดพิมพ์ : รองศาสตราจารย์ ดร.ชำนาญ รอดเหตุภัย
 เจ้าของและผู้เผยแพร่ : ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
 สถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์เพชรเกษมการพิมพ์ (หน้าสำนักงานที่ดิน จ.นครปฐม)
 ๑๘/๔๙ ถ.ทรงพล ต.ลำพญา อ.เมือง จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๓๔-๒๕๙๑๑๑ โทรสาร ๐๓๔-๒๕๓๔๖๕

ขตตรปฏุม ก่ยวข้บดกัข สุวรธรณภูมึแลลลขววรวดึ อย่บวไร?

ทววรวดึ เป็นชื้อของอถนถจกรทงพุทธศนษนถที่อยู่บรเวณภคกलगของประเทศไทยในอดึดเมือ ๑,๕๐๐ ปี ที่ผ่นมถ ดอนนััน น้ทลในอ่วไทยข้บไปถึงเมือรชชบุรี นครปฏุม สุพรรธนบุรี นครสวรวรค์ ลพบุรี นครนถยค ปรจจีนบุรี พนัสนคคม ฯลฯ เรยกวถ อ่วไทยบวรธน เป็นย่นการค้บและย่นผยแพร่วฒนธรรมระหว่งขววจน อินเดย อหรับ โรมัน ดนเดนถบนี้เรยกวถ “สุวรธรณภูมึ” ขววจนเดยได้น้บพระพุทธศนษนถมถผยแพร่ว ด้งถ่ร่ว พ.ศ. ๓๐๐ จนบรพชนไทยยอมร้บและส้บสนถกนถอยต่อเนือง มถควมเจรยรूंเงอเด่นช้ด ด้งถ่ พ.ศ. ๑๑๐๐ เป็นต้นมถ มถการสร้งเมืองให้เป็นศุนย์กलगของชุมชนขววจนพุทธข้บดกัขจ้งหวัดด้งก่ล่ว มถการสร้งล้เงการพชขวและศนษนถนทงพุทธศนษนถมถกมถยหลยเมืองล้บเป็นจนถลปะที่เรยกวถ แบบ “ทววรวดึ” ที่เมืองบวรธนนครชยศรึ ซึ่งด้งอยู่ในเมืองนครปฏุม มถวัดอุบวรธนและบวรธนศถนแบบทววรวดึมถกที่สุดกกวถเมืองถเยง ในรूंนเดยวถกัน จ้งอจกถ่วได้วถนครชยศรึ เป็นศุนย์กलगของอถนถจกรทววรวดึในประเทศไทย รूंเงออยู่ถระหว่ง พ.ศ. ๑๑๐๐ – ๑๖๐๐ ในที่สุดถก้ล่มสลยลงด้วยอถนถจกรรุกรนของขอม และพุกมถ ใน พ.ศ. ๑๗๐๐ เหลือถ่บวรธนวัดอุ บวรธนศถน วัเป็นประวตึศนษนถรึในยุคบ้จจบุัน

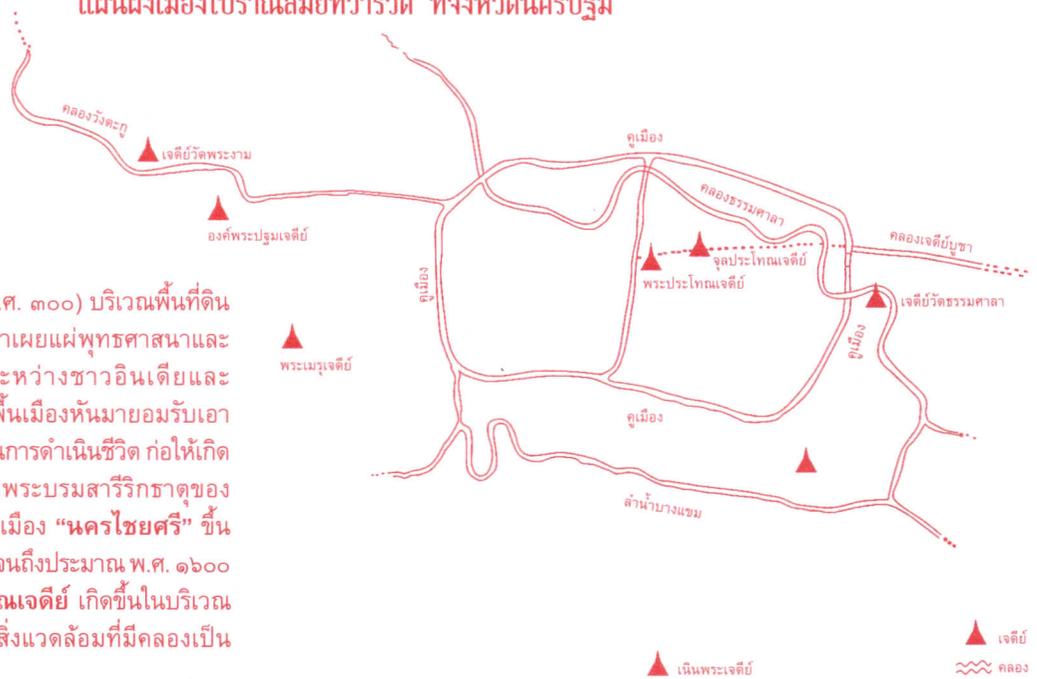

ภาพถ่ายจากดาวเทียมเมืองโบราณนครไชยศรี

เมืองนครไชยศรี

แผนผังเมืองโบราณสมัยทวารวดี ที่จังหวัดนครปฐม

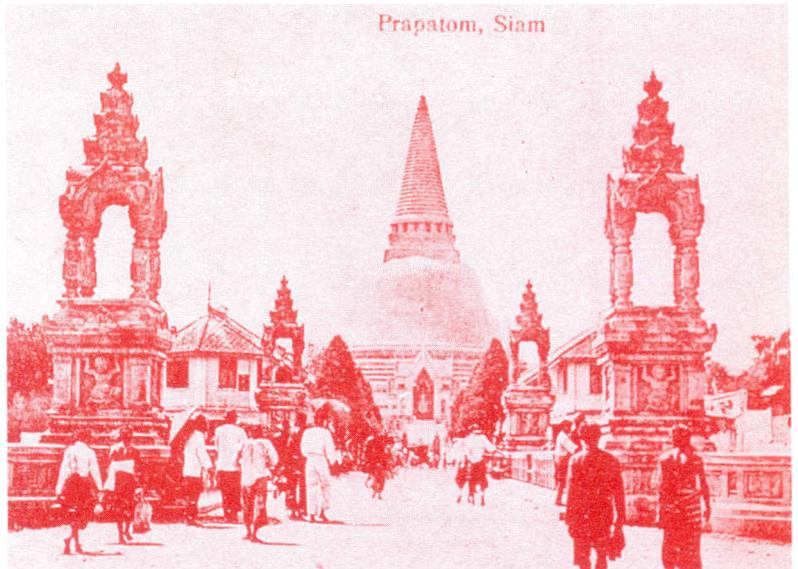

เมื่อประมาณสองพันปีมาแล้ว (พ.ศ. ๓๐๐) บริเวณพื้นที่ดินแถบนี้ เคยมีอารยธรรมจากอินเดียมาเผยแผ่พุทธศาสนาและการค้า แลกเปลี่ยน ทรัพยากร ระหว่างชาวอินเดียและชาวสุวรรณภูมิ ในครั้งนั้นทำให้ชาวพื้นเมืองหันมายอมรับเอาความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดการสร้างเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า มากมายหลายแห่ง เกิดเมือง “นครไชยศรี” ขึ้นในราว พ.ศ. ๑๑๐๐ แล้วเจริญรุ่งเรืองอยู่จนถึงประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐

พระปฐมเจดีย์ และพระประโทณเจดีย์ เกิดขึ้นในบริเวณเมืองนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคลองเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ

เมืองโบราณนครไชยศรี เกี่ยวข้องกับนครปฐม อย่างไร?

จังหวัดนครปฐม มีเมืองโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนาอันยิ่งใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง คือ “เมืองนครไชยศรี” ปัจจุบันเมืองนี้มีอายุเกือบสองพันปีแล้ว แต่ถูกทำลายเกือบหมดใจกลางเมืองอยู่ตรงองค์พระประโทณเจดีย์ เป็นที่สังเกตเมืองนี้มีเนื้อที่ประมาณ ๓,๘๐๐ ไร่ รูปร่างของเมืองนี้เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมนมีความยาว ๓,๖๐๐ เมตร กว้าง ๒,๐๐๐ เมตร หรือมีเนื้อที่ประมาณ ๗.๒ ตารางกิโลเมตร มีคูเมืองกว้าง ๖๐ เมตร ยาวไปรอบเมืองมีลำน้ำบางแก้วไหลผ่านเข้าไปหล่อเลี้ยงในเมืองมีคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นเป็นเส้นทางติดต่อกันทั้งภายในและภายนอกเมือง ปัจจุบันคูเมืองโบราณสังเกตได้จากคลองต่อไปนี้

ทิศเหนือ	คือ	คลองเจดีย์บูชา แถบบ้านต้นสำโรง วัดไร่เกาะต้นสำโรง
ทิศใต้	คือ	คลองพญากง มีสะพานแรกของถนนสายพระประโทน – บ้านแพ้ว ทอดข้าม
ทิศตะวันออก	คือ	คลองที่ลอดถนนเพชรเกษม ใกล้วัดธรรมศาลา ระหว่างปั้มน้ำมัน ปตท. กับร้านจำหน่ายรถยนต์ สุนทรพานิช
ทิศตะวันตก	คือ	คลองห้วยจระเข้ใกล้กับโรงพยาบาลศูนย์นครปฐม

เมืองนครไชยศรี มีความรุ่งเรืองทางด้านพระพุทธศาสนา มาก จะเห็นได้จากการมีเจดีย์ขนาดใหญ่จำนวนมากทั้งในเมืองและนอกเมืองนับร้อยองค์ที่หลงเหลือไว้ให้เห็น ปัจจุบันมีเพียงพระประโทณเจดีย์ พระปฐมเจดีย์ จุลประโทณเจดีย์หลังวิทยาลัยเทคนิค อานันทเจดีย์ ที่ทุ่งพระเมรุ เนินพระเจดีย์ที่ดอนยายหอม รัตนธาตุเจดีย์ใกล้โบสถ์วัดธรรมศาลา พระงามเจดีย์ริมทางรถไฟหลังวัดพระงาม ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีพระพุทธรูปและธรรมจักรหินอีกเป็นจำนวนมากกว่า ๓๐ วง มากที่สุดในประเทศไทย เท่าที่ขุดพบเมื่อเทียบกับเมืองโบราณสมัยทวารวดีอื่นๆ

เมืองนครไชยศรี

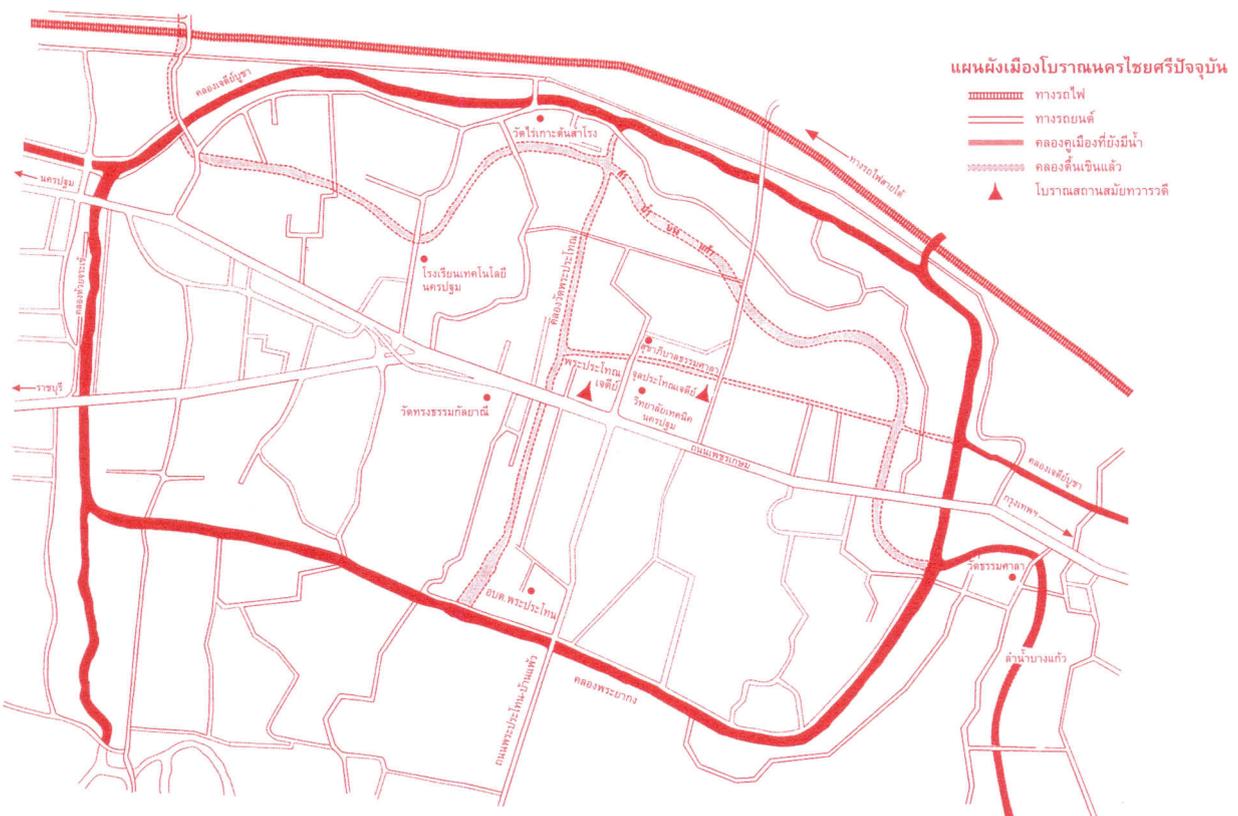
แผนผังเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่จังหวัดนครปฐมปัจจุบัน

เมืองนครปฐม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเมืองโบราณสมัยทวารวดีในอดีต ขณะนี้บ้านเมืองเต็มไปด้วยผู้คนและสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ สร้างทับซ้อนสิ่งก่อสร้างทางพระพุทธศาสนาในอดีตซึ่งจมอยู่ใต้ดิน

แต่นโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน และทางจังหวัดเองก็ต้องพึ่งพาโบราณวัตถุ โบราณสถานดั้งเดิมอย่างโหยหาแบบมั่งคั่งโดยไม่คิดลงทุน ดังนั้นผู้รับผิดชอบในการพัฒนาเมืองนครปฐม ถ้าไม่สำเหนียกเรื่องประวัติศาสตร์ของเมืองนครปฐมแล้วต่อไปภายหน้าจะเอาอะไรมาอวดชาวต่างชาติ และพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างไร

แผนผังเมืองโบราณนครไชยศรีปัจจุบัน

เมืองโบราณนครไชยศรี มีความเป็นมาอย่างไร?

นครไชยศรี เป็นเมืองในยุคทวารวดี มีกษัตริย์ครองเมืองอยู่เป็นเวลา ๑๑๑ ปี มีความยึดมั่นในพุทธศาสนาแนวหินยานเถรวาท หลังจากนั้นถูกอาณาจักรเจนละจากเขมรรุกรานเพื่อจะเปลี่ยนพุทธศาสนาเป็นลัทธิฮินดู-พราหมณ์ เพราะหลักฐานทางวัตถุที่เป็นเจดีย์และพระพุทธรูป ซึ่งขุดพบในสมัยนี้ แสดงให้เห็นว่ามีรูปแบบเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นแบบฮินดู-พราหมณ์ เกือบทุกองค์ เช่น จุลประทีปเจดีย์ อานันทเจดีย์ที่ทุ่งพระเมรุ และองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น รูปเคารพที่พบมีทั้งพระโพธิสัตว์ พระนารายณ์ พระอิศวร ศิวลึงค์ ฯลฯ หลังจาก พ.ศ. ๑๖๐๐ ทวารวดี ก็สลายตัวลงด้วยการรุกรานของอาณาจักรพุกามจากพม่าอีกระลอกหนึ่ง นครไชยศรีจึงถูกปล่อยทิ้งร้างเรื่อยมา จนเข้าสู่ยุคสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพบ และบูรณะองค์พระเจดีย์สำคัญของเมืองนี้ เมื่อเสร็จแล้วจึงทรงตั้งชื่อว่า “พระปฐมเจดีย์” เมืองนครไชยศรีจึงสิ้นชื่อลงโดยมีชื่อ “นครปฐม” ขึ้นมาแทนตั้งแต่นั้น

มานิต วัลลิโกดม นักโบราณคดี ได้สรุปรายพระนามกษัตริย์เมืองนครไชยศรีไว้ดังนี้

๑. พระยาศรีสิทธิชัยพรหมเทพ	ครองราชย์	พ.ศ. ๑๑๓๓ – ๑๑๘๓
๒. พระยาภาวะพัตร (กาลพัชรราช)	ครองราชย์	พ.ศ. ๑๑๘๓ – ๑๑๙๒
๓. พระยาภาวณดิศราช	ครองราชย์	พ.ศ. ๑๑๙๒ – ๑๒๒๒
๔. พระยาพาลีธิราช (พาลราช)	ครองราชย์	พ.ศ. ๑๒๒๒ – ๑๒๓๔
๕. พระยาพาลีบดีชัย	ครองราชย์	พ.ศ. ๑๒๓๔ – ๑๒๔๔

❖ ส่วนหนึ่งของสถูป
บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

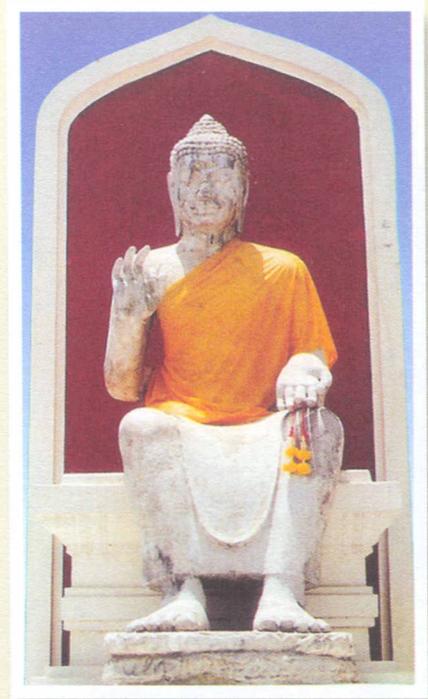
นครไชยศรี มาจากไหน

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเสด็จพระราชดำเนินมาทรงสันทัดที่เมืองนครปฐมโบราณแทนเมืองสะเทิมในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ และกวาดล้างผู้คนไปพุกาม ทำให้เมืองนี้ร้างไปชั่วระยะหนึ่ง ชาวเมืองที่เหลืออยู่ซึ่งคงเป็นชาวทวารวดี จึงย้ายไปที่เมืองอู่ทอง ต่อมาราว พ.ศ. ๑๗๓๑ พระเจ้าไชยศิริ ต้นวงศ์ของพระเจ้าอู่ทอง สุ่มอญไม่ได้ก็อพยพมาที่เมืองนครปฐมโบราณอีกครั้งหนึ่ง ทำให้เป็นที่รู้จักเมืองนครปฐมโบราณตรงนี้ว่า เมืองของพระเจ้าไชยศิริกันมากขึ้น เมื่อมีการเรียกชื่อเมืองเป็นนคร เมืองนี้จึงถูกเรียกว่าเมืองนครไชยศรี ซึ่งเป็นชื่อที่รู้จักกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว แม้แต่สมัยพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา ก็ทรงเรียกเมืองนครไชยศรี เช่นกัน ครั้นเมื่อถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงรวมเมืองต่างๆ เป็นมณฑล ก็ทรงตั้งชื่อมณฑลใหม่ว่า มณฑลนครไชยศรี โดยรวมเมืองสาครบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองราชบุรี ขึ้นเป็นมณฑล มีที่ทำการอยู่ที่ริมแม่น้ำท่าจีน ติดกับวัดกลางบางแก้ว อำเภอนครชัยศรีปัจจุบัน เมื่อบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เจริญขึ้น ก็ย้ายมณฑลไปอยู่ที่องค์พระปฐมเจดีย์ชั่วคราว ภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นเป็นจังหวัดในสมัยรัชกาลที่ ๖ มณฑลนครไชยศรี และเมืองนครไชยศรี ก็ถูกเปลี่ยนเป็นจังหวัดนครปฐมจนปัจจุบันนี้ ส่วนคำว่า “นครชัยศรี” เป็นการเขียนไปตามภาษานิยมในปัจจุบัน

โบราณวัตถุ เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่พบบริเวณรอบๆ เมืองโบราณนครไชยศรีชิ้นสำคัญๆ ซึ่งไม่พบในเมืองทวารวดีอื่นๆ มีดังต่อไปนี้ พระพุทธรูป ทั้ง ๔ องค์ เดิมประดิษฐานอยู่ที่ฐานเจดีย์วัดพระเมรุเมื่อเจดีย์ทลายลงพระทั้ง ๔ องค์จึงถูกนำไปไว้ในที่ต่างๆ

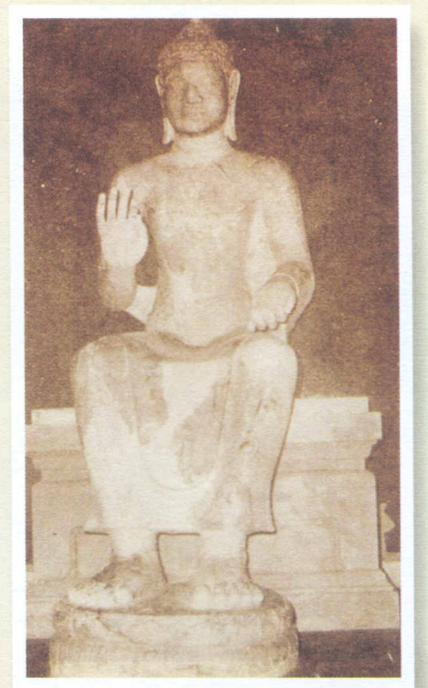
❖ พระพุทธศิลาขาว องค์ที่ ๑
ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ
วัดพระปฐมเจดีย์ฯ จังหวัดนครปฐม

❖ พระพุทธศิลาขาว องค์ที่ ๒
ประดิษฐานด้านทิศใต้ของค์พระปฐมเจดีย์

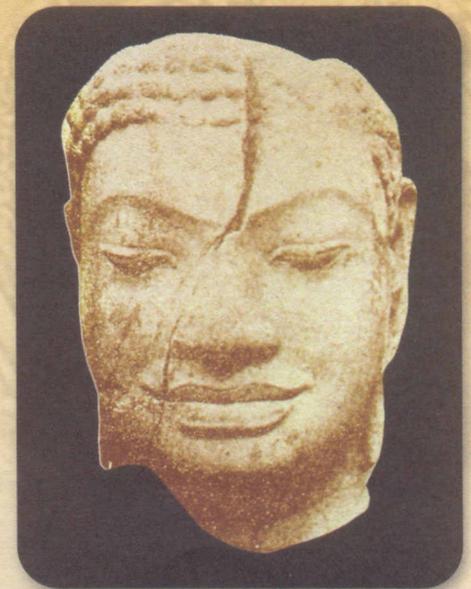
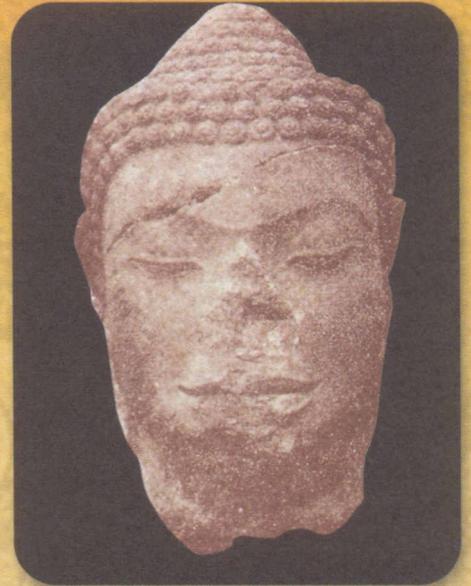

❖ พระพุทธศิลาขาว องค์ที่ ๓
ประดิษฐานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร
กรุงเทพมหานคร

❖ พระพุทธศิลาขาว องค์ที่ ๔
ประดิษฐานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

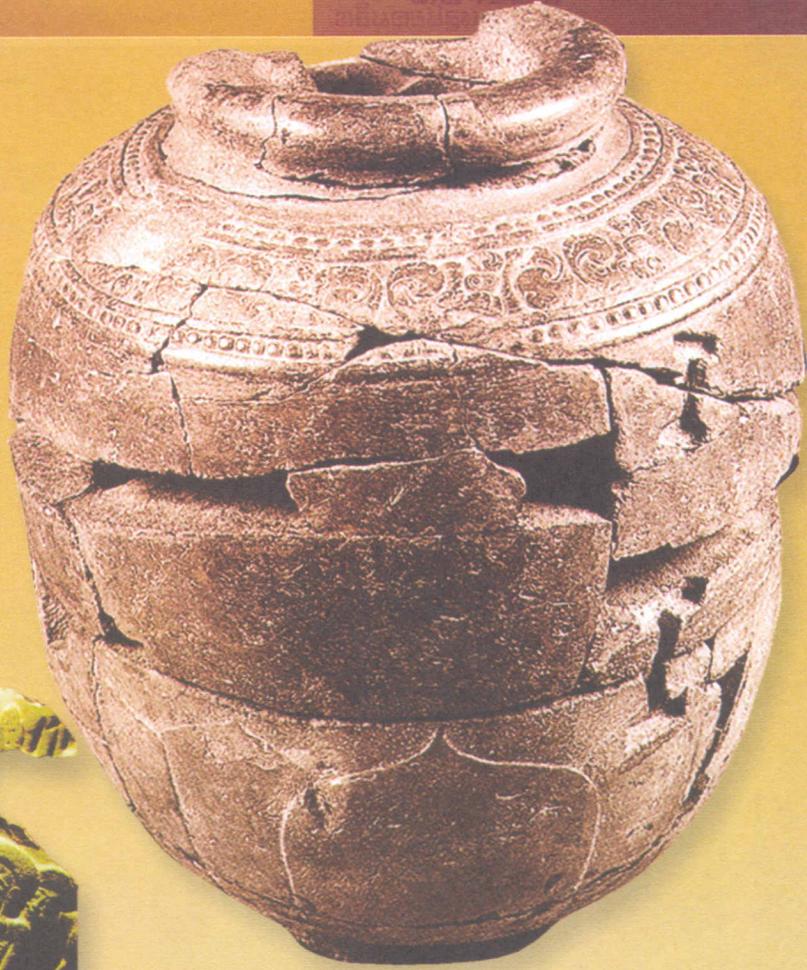
❖ เคียรพระพุทธรูปดินเผา สูง ๑๗ เซนติเมตร
พบที่วัดพระงาม จ.นครปฐม บัจจุบันจัดแสดง
อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร
กรุงเทพมหานคร

❖ เคียรพระพุทธรูปศิลาขาว ❖
จากวัดพระยากง (อยุธยา) ซึ่งนำไปจากนครปฐม

❖ **สถูปศิลา**

สันนิษฐานว่าใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพราะมีกลีบบัวรองรับอยู่ด้านล่าง พบในบริเวณวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม สูง ๑๑๒ ซม. กว้าง ๕๑ ซม. ทำด้วยหินสีเทา

❖ **ฐานศิลาจำหลัก**

ภาพพุทธประวัติตอนแสดงธรรม พบที่วัดไทร อ.นครชัยศรี ยาว ๑๑๑ ซม.

❖ **ชิ้นส่วนพนักพุทธบัลลังก์**

พบที่วัดพระเมรุ บริเวณเมืองโบราณนครปฐม ทำด้วยหินสีเทา ยาว ๙๘.๕ ซม. กว้าง ๔๐ ซม.

❖ **พระธรรมจักร**

สัญลักษณ์ของการเผยแผ่พุทธศาสนา

เจดีย์สำคัญขอมเมืองโบราณขตราชัยยตรี ซึ่งมีอายุเกือบสองพันปีในปัจจุบัณ

❖ องค์พระปฐมเจดีย์

❖ จุลประโทณเจดีย์ หลังวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม

❖ เนินพระเจดีย์ ใกล้วัดคอนยายหอม

❖ พระประโทณเจดีย์ วัดพระประโทณวิหาร

❖ วัดพระงามเจดีย์

❖ รัตนธาตุเจดีย์ ที่วัดธรรมศาลา

❖ วัดพระเมรุเจดีย์

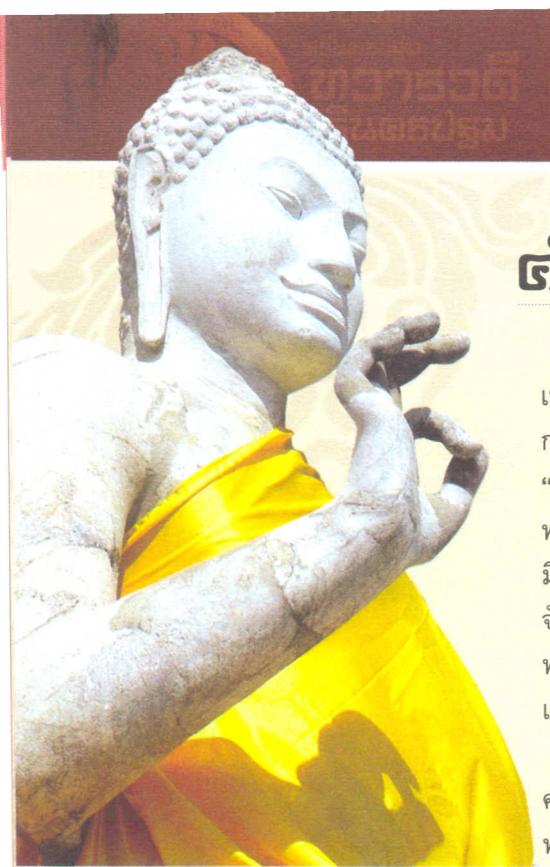
ตวรทำอย่างไร กับเมืองโบราณนครไชยศรี

เมืองโบราณนครไชยศรี ปัจจุบันเต็มไปด้วยอาคารบ้านเรือนสถานประกอบการทุกชนิด เช่น โรงงาน บ้านจัดสรร อพาร์ทเมนท์ บิมน้ำมัน โชว์รูมรถยนต์ ตู้ซ่อมรถ สถานศึกษา วัด และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ล้ำคลองธรรมชาติดินเขินบางแห่งถูกถมกลบ มีการสร้างถนนหนทางติดต่อกันทั่วไปอย่างไยแมงมุม หมดสภาพและร่องรอยแห่งเมืองโบราณโดยสิ้นเชิง สาเหตุเพราะมีถนนเพชรเกษมตัดผ่านกลางเมืองเป็นสำคัญ ทำให้คลื่นความเจริญสมัยใหม่ถาโถมเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง กล่าวกันว่าก่อนที่จะสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์นั้น ภายในเมืองโบราณนี้มีเจดีย์นับร้อยองค์ แต่พอสร้างทางรถไฟ อีฐจากองค์เจดีย์เก่าๆ ถูกขนไปขายให้กับบริษัทสร้างทางรถไฟจนหมด ใ้ถมเป็นพื้นทางยาวตั้งแต่นครปฐมจรดบางกอกน้อย เหลือเจดีย์ขนาดใหญ่เพียงสององค์ คือ พระประโทณเจดีย์กับจุลประโทณเจดีย์เท่านั้น

ความจริงเมืองโบราณนครไชยศรีนี้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับพระปฐมเจดีย์ และเจดีย์สำคัญองค์อื่นๆ เพราะยุคหนึ่งนิยมสร้างแต่สิ่งที่เป็นบุญกุศลในพุทธศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ ฉะนั้นดินแดนเมืองนครปฐมนี้ควรเรียกว่า “เมืองพระ-แดนพุทธ” โดยแท้ สิ่งดังกล่าวนี้เป็นรากเหง้าของชาวนครปฐมและเป็นภาพลักษณ์ของคนใจบุญ เป็นเกียรติภูมิของเมือง จึงไม่ควรละเลยและวางเฉยนักปกครองนักการเมืองที่อยากจะอวดชื่อเสียงของนครปฐมไม่ควรอวดแต่องค์พระฯ แต่ควรสืบสานให้ไปถึงความกตัญญูรู้คุณของต้นเหตุที่ทำให้เกิดองค์พระปฐมเจดีย์ด้วย

การเชิดชูทวารวดีขึ้นมาให้ประจักษ์ เป็นเรื่องไม่ยาก เพราะเรามีโบราณสถานโบราณวัตถุมากพอที่จะสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดีขึ้นอีกสักแห่งหนึ่งคู่กับองค์พระปฐมเจดีย์อาจทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ แล้วทำการอนุรักษ์สภาพของเมืองนครไชยศรีเอาไว้เท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ จัดการภูมิทัศน์ให้เหมาะสมมีความแตกต่างกว่าสังคมภายนอกเมืองโบราณ หากทำได้เช่นนั้นทั่วโลกก็จะเล่าขานว่าชาวนครปฐมเป็นผู้นำแห่งการอนุรักษ์มรดกของโลกอย่างแน่นอน

คำว่า “ทวารวดี” มาจากไหน

ที่เมืองโบราณนครไชยศรี นี้ นักโบราณคดีพบเหรียญโลหะที่เจดีย์ร้างบ้านเนินหิน ซึ่งอยู่บริเวณสะพานลอยใกล้วัดพระประโทนเจดีย์ปัจจุบัน มีคำจารึกนูนขึ้นมาด้วยการหล่อจากแม่พิมพ์เป็นภาษาสันสกฤต อักษรปัลลวะของอินเดียโบราณ ด้านหนึ่งอ่านว่า “ศรีทวารวดี ศรปุณณะ” มีความหมายว่า การบุญของพระเจ้าศรีทวารวดีอันรุ่งโรจน์ พบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ จำนวน ๒ เหรียญ นับเป็นหลักฐานสำคัญที่ระบุได้ว่า พระเจ้าเมืองทวารวดีมีตัวตนจริง และครองเมืองแห่งนี้ด้วย ต่อมามีการพบเหรียญเช่นนี้อีกที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และที่บ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเมืองเหล่านั้นมักมีพระเจดีย์, พระธรรมจักร, พระพุทธรูป ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในที่สุดนักโบราณคดีจึงสรุปว่า ทวารวดีเป็นยุคหรือสมัยที่ผู้คนต่างมีความศรัทธา เชื่อถือในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ความศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวเมืองนครไชยศรีในครั้งนั้นก็เช่นเดียวกัน คงจะก่อให้เกิดการสร้างพระพุทธรูป พระเจดีย์ใหญ่ๆ ทั้งในเมืองและนอกเมืองมากมาย เช่น พระประโทนเจดีย์ จุลประโทนเจดีย์ เป็นต้น ร่องรอยซากเจดีย์ขนาดใหญ่อีกหลายองค์ที่อยู่ในเมืองโบราณนครไชยศรี แถบวิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐมข้างๆ โรงเรียนเม่งฮ้วงฮัก แถบ

สำนักงาน อบต.พระประโทน ฯลฯ ส่วนที่อยู่ห่างเมืองออกไปในรัศมี ๒-๑๐ กม. เช่น ริมรั้ววัดพระปฐมเจดีย์ด้านทิศตะวันออก บริเวณสี่แยกวัดกลาง บริเวณระหว่างทางรถไฟกับถนนทหารบก หลังวัดห้วยจรเข้มะ และบ้านเอื้ออาทร เนินปราสาทในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์และสระบัว เลยไปถึงวัดสระกระเทียม เจดีย์เนินพระที่ตอนขยายหอม วัดโคกพระเจดีย์ที่ อ.นครชัยศรี ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงตัวโบสถ์ซึ่งอยู่หน้าเจดีย์เหล่านั้นด้วย เหล่านี้ล้วนเป็นร่องรอยของอารยธรรมทวารวดีของนครปฐมที่ถูกทำลายไป นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูป พระธรรมจักรอีกนับไม่ถ้วนที่ยังอยู่ใต้พื้นดินในบริเวณเมืองนครปฐมนี้

เหรียญเงินจารึกด้วยอักษรปัลลวะ ของอินเดียได้มีข้อความภาษาสันสกฤตว่า ศรีทวารวดี ศรปุณณะ แปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดี ผู้มีบุญอันประเสริฐ พบในบริเวณเมืองโบราณนครปฐมเป็นครั้งแรก ทำให้เชื่อว่าเดิมเมืองโบราณนครปฐมเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดี

อีกด้านหนึ่งของเหรียญเงินศรีทวารวดีพบที่เมืองโบราณนครปฐมและเมืองในวัฒนธรรมทวารวดีอื่นๆ มีทั้งที่เป็นรูปวัว และรูปหม้อน้ำ

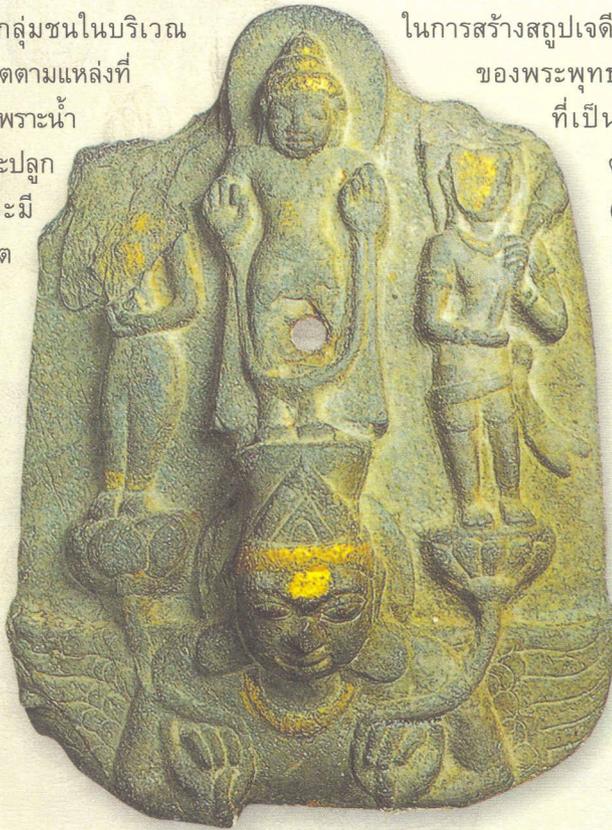
อารยธรรมขวรวัด ในเมืองไทย

เมื่อสองพันปีที่ผ่านมา กลุ่มชนในบริเวณ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็ดำรงชีวิตตามแหล่งที่มีน้ำ เช่น ริมทะเล และแม่น้ำลำคลอง เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการกินอยู่ การเพาะปลูก และการไปมาหาสู่กัน ทุกชุมชนจะมีศูนย์กลางอำนาจปกครองและอาณาเขตของตนเอง กระจายไปตามภูมิประเทศที่เหมาะสม แก่การดำรงชีวิต เฉพาะในเมืองไทยมีหลักฐานให้เห็นอยู่รอบอ่าวไทยสมัยโบราณ นักโบราณคดีเรียกว่า เมืองโบราณซึ่งมีชื่อดังต่อไปนี้

เมืองโบราณแถบอ่าวไทย
ด้านตะวันตก เช่น คูบัว จังหวัดราชบุรี, นครไชยศรี จังหวัดนครปฐม, กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม, อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี, คูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี, โคนไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์, จันเสน จังหวัดนครสวรรค์

เมืองโบราณแถบอ่าวไทย
ด้านตะวันออก เช่น ละโว้ จังหวัด

ลพบุรี, ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์, ดงละคร จังหวัดนครนายก, ชับจำปา จังหวัดลพบุรี, ศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี, พระรถ จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากนี้ยังมีหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วย ในยุคนั้นชาวโลกในถิ่นอื่นต่างก็แสวงหาทรัพยากรที่เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพเช่นกัน มีการเดินทางด้วยเรือทางทะเล จากท่าหนึ่งไปยังอีกท่าหนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน อันเป็นการนำไปสู่การค้าระหว่างชาติขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นการเผยแพร่อารยธรรมแก่กันด้วย ชาวอินเดียเผยแพร่พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์มายังสุวรรณภูมิ ชาวจีนและอาหรับ โรมัน แลกเปลี่ยนค้าขาย แร่โลหะ ทอง เงิน กับเครื่องเทศ อาหารกันที่เมืองอู่ทอง เมืองนครไชยศรี และเมืองลพบุรี ซึ่งในระยะนั้นอ่าวไทยมีน้ำทะเลขึ้นไปถึงจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้นเมืองชายฝั่งทะเลรอบอ่าวไทย จึงเป็นเสมือนเมืองท่าที่มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมด้านพุทธศาสนาแทบทั้งนั้น สิ่งเคารพ ในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในระยะแรกๆ ได้ถูกบรรจุทุกใส่เรือจากเมืองท่าของอินเดียจำนวนมาก เช่น พระธรรมจักร พนักุทธบัลลังก์ที่ประทับของพระพุทธรูปและเทวรูป ตลอดจนจนส่วนประกอบของพระสถูปสำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระพุทธรูปศิลา และของใช้อื่นๆ กระจายความนิยม

❖ พระพุทธเจ้าประทับบนพระนักษัตร สัตว์สัญลักษณ์ของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์

ในการสร้างสถูปเจดีย์สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้านั้นแพร่หลายไปในทุกแหล่งที่เป็นศูนย์กลางชุมชนรอบอ่าวไทย ดังกล่าวมา เช่น ที่อู่ทอง นครไชยศรี (นครปฐม) คูบัว ศรีเทพ ซึ่งมีมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะที่นครปฐม พบว่ามีโบราณสถานประเภทสถูปเจดีย์ พระธรรมจักร พระพุทธรูปจำนวนมาก ล้วนฝีมือชั้นครูมากกว่าแห่งใดๆ ที่กล่าวมา

ด้านการปกครองของชุมชน ปรากฏว่า มีการสร้างเมืองศูนย์กลางของชุมชนสำหรับผู้ครองเมืองเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะสร้างใกล้แม่น้ำคูคลอง มีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน วงกลมรูปไข่ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ชั้นเดียวบ้าง สองและสามชั้นบ้าง เพื่อป้องกันข้าศึกศัตรู และเป็นไปตามความเชื่อในเรื่องจักรวาลของเทพเจ้าแห่ง

ลัทธิพราหมณ์และวรรณคดีของพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะที่ลพบุรี ศรีเทพ และนครไชยศรี ซึ่งมักจะพบเทวรูป ศิวลึงค์ ฐานโยนี ปะปนกับพระพุทธรูปตามโบราณสถานทั่วไป

นอกจากนั้นยังแวดล้อมไปด้วยปราสาทราชวัง ที่ก่อสร้างด้วยหินปูน หินทราย และพระสถูปเจดีย์ที่ก่อสร้างด้วยอิฐแล้วโอบกวนเป็นลวดลายทับ รอบๆ เมืองศูนย์กลางออกไป จะมีโบราณสถานประกอบด้วยวัดและพระเจดีย์ของชาวพุทธกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นอู่ทอง นครไชยศรี คูบัว และศรีมหาโพธิ์

นักโบราณคดี ชาวบ้าน และพระสงฆ์ มักพบโบราณวัตถุจากแหล่งโบราณคดีอยู่บ่อยๆ ล้วนแต่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเหมือนกัน นักวิชาการสรุปว่า แต่ละแห่งมีการประสานสัมพันธ์กันทางสังคมและศาสนา โดยเฉพาะการพบเหรียญโลหะที่มีคำจารึกเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตที่อ่านว่า “**ศรีทวารวดี ศวรูปุณยะ**” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ที่บริเวณใกล้วัดพระประโทณเจดีย์ จังหวัดนครปฐม นั้น เป็นกุญแจดอกสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับชื่อของอารยธรรมแบบหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหลายๆ แห่งในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เช่น ตามเมืองโบราณหลายจังหวัด มักมีพระธรรมจักร พระพุทธรูป เจดีย์ คล้ายๆ กัน แต่แตกต่างกันที่สิ่งเดียวกันที่มีในสมัยปัจจุบัน คือไม่เหมือนสมัยสุโขทัย อยุธยา

และรัตนโกสินทร์ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะเรียกสิ่งของดังกล่าวว่าเป็นของสมัยใด และต่อมาอีกกระยะหนึ่งนักโบราณคดี ก็ได้พบเหรียญ “ศรีทวารวดี ศวรปุณณะ” ดังกล่าวอีก ที่บ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และอีกหลายแห่ง ในที่สุดจึงสรุปได้ว่า อารยธรรมดังกล่าว ควรจะเรียกว่า อารยธรรม “ทวารวดี” และ ระบุอายุของอารยธรรมดังกล่าวว่ามีความรุ่งเรืองอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๖๐๐ จากนั้นก็ล่มสลายลง

อารยธรรมทวารวดี เป็นสังคมของชาวพุทธอันเก่าแก่กว่าสมัยใด เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่มีการสืบทอดความ ศรัทธาในการนับถือคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเข้มข้นตลอดมา ตามแนวพระพุทธศาสนาลัทธิหินยานเถรวาท เช่นเดียวกับลังกา พม่า ลาว ซึ่งแตกต่างไปจากการนับถือพุทธศาสนาแนวลัทธิ มหายาน ของจีน ญี่ปุ่น เกาหลี เนปาล และภูฏาน

คำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติตน ของมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ที่จะสามารถเข้าถึงได้ เรียนรู้ได้ นำไป ปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตของตนเองได้ โดยไม่ต้องลงทุนด้วย ทุนทรัพย์ เหมือนอย่างการเข้าเรียนเข้าศึกษาในวิชาทางโลกของ มหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วโลก วิชาทางพุทธเรียกว่าวิชาทางธรรม เป็นนิเวศารักษ์ ควบคุมจิต ต่างกับวิชาทางโลกที่มุ่งแก้ปัญหาให้มี ความสุขสมบูรณ์ทางกายเท่านั้น อาจจะไม่สามารถควบคุม และ กำจัดความอยาก ความโลภ ความโกรธ และความหลงได้ ซึ่งเป็น ปัญหาของสังคมในโลกปัจจุบันที่ต่างก็อาทรร้อนใจกันอยู่

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ที่ทำการบูรณะองค์พระเจดีย์อันเก่าแก่สมัยทวารวดี ที่จังหวัดนครปฐม เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ จนสำเร็จเป็นมหาสถูป เจดีย์ของพุทธศาสนาที่สูงใหญ่ที่สุดในโลกนั้น เป็นสิ่งยืนยันได้ อย่างแน่นอนว่า เพราะพระองค์ทรงเห็นแจ้งรู้แจ้งในปรัชญาของ พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ว่ามีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างไร และมีพระราชประสงค์ที่จะชักชวนให้พสกนิกรของพระองค์รวมทั้งชาว นครปฐม ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธศาสนาตลอดไปไม่ละทิ้ง และห่างเหินไปตามกระแสสังคมของโลก อย่างไรก็ตามเมื่อถึงยุค ชาวพุทธในปัจจุบันนี้ กลับเห็นได้ชัดว่าความห่างเหินในหลักธรรมนั้น มีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของกระแสสังคมทางโลกนั้นมี มากกว่ากระแสของสังคมทางธรรม จะเห็นได้ว่ามีสถานศึกษาทาง โลกมากกว่าสถานศึกษาทางธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ศรัทธาทางธรรม ย่อมลดลง สวนทางกับพระราชประสงค์ของพระองค์อย่างชัดเจน ความจริงแล้วจังหวัดนครปฐม ซึ่งเดิมเป็นสถานที่แผ่กระจายของ การนับถือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอันสำคัญยิ่ง มี วัฒนธรรมชาวพุทธที่มุ่งสรรค์สร้างสถูปเจดีย์ พระพุทธรูปมาก มากกว่าจังหวัดใดๆ ในอดีต ถึงแม้จะมีพระเจดีย์ใหญ่เป็นอนุสรณ์ ไว้แล้วก็ตาม ปัจจุบันนครปฐมกลับไม่มีอะไรแตกต่างไปจาก

จังหวัดอื่นๆ ยาเสพติด บ่อนการพนัน สถานเริงรมย์ แหล่งอบายมุข มิไม่แพ้กัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะโทษใคร ถึงแม้จะโทษใครไม่ได้ แต่กิจกรรมปรับปรุงใหม่ได้มิใช่หรือ ผู้รับผิดชอบในองค์กรสังคม ต่างๆ ไม่ลองนำมาใคร่ครวญดูหรือ เพื่อว่าจะมีจุดเด่นที่แตกต่าง อย่างองค์พระปฐมเจดีย์บ้าง ■

ไตรศูย์ทำให้เกิดเมืองนครปฐม

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์

๑. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
๒. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
๓. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

❖ วัดปฐมนคร

รัชกาลที่ ๖

การบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ความวิริยะอุตสาหะมากในการเดินทางที่ลำบากทั้งทางน้ำและทางบกในที่สุดจึงโปรดให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ และคลองเจดีย์บูชาเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา และทำเงิน เพื่อความสะดวกในการเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงองค์พระปฐมเจดีย์ให้เร็วขึ้น โปรดให้สร้างวังปฐมนครขึ้นเป็นที่ประทับตรงบริเวณริมคลองเจดีย์บูชา ใกล้กับรั้วขององค์พระปฐมเจดีย์ด้านตะวันตก ๑๑๓

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงองค์พระปฐมเจดีย์ต่อจากพระชนกนาถจนเสร็จสมบูรณ์มีความงดงามดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน พระองค์ทรงสร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ทางด้านทิศเหนือ ทำให้การเดินทางมานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์เกิดความสะดวกรบายขึ้น

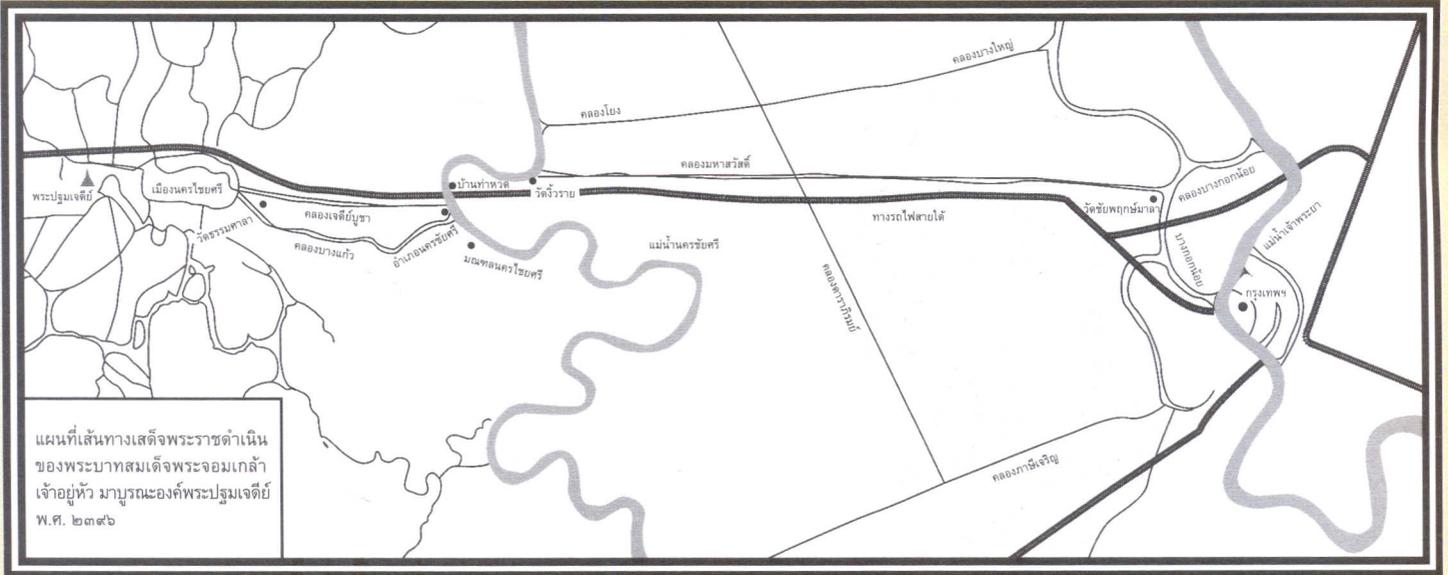
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงสร้างพระร่วงโรจนฤทธิ์ประดิษฐานไว้ที่วิหารองค์พระปฐมเจดีย์ด้านทิศเหนือพร้อมทั้งสร้างสะพานเจริญศรัทธาข้ามคลองเจดีย์บูชาเชื่อมระหว่างสถานีรถไฟกับองค์พระปฐมเจดีย์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสร้างพระราชวังสนามจันทร์ห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์ออกไปทางทิศตะวันตก ๑ กิโลเมตร ไว้สำหรับเป็นที่ประทับและฝึกซ้อมเสือป่า เพื่อการรบแบบกองโจร เป็นการป้องกันการรุกรานของพวกชาวตะวันตกที่นิยมการล่าเมืองขึ้น

❖ พระที่นั่งชาลิมงคลอาสน์ ในพระราชวังสนามจันทร์

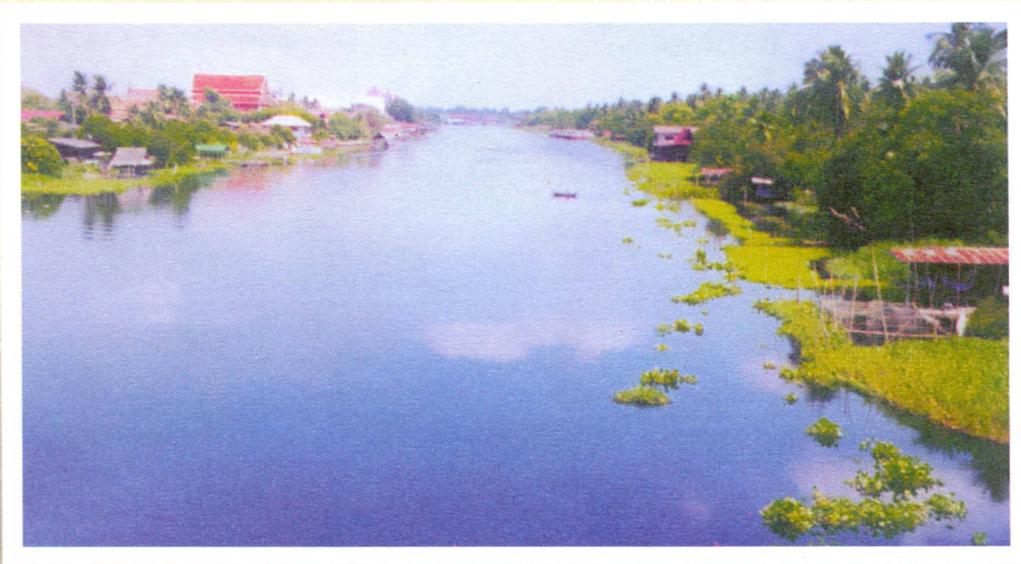

เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิ ชมมัสการอภิตพระปฐมเจดีย์ในอดีต

แผนที่เส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว มาบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์
พ.ศ. ๒๓๙๖

- ระยะเริ่มแรกในสมัยรัชกาลที่ ๓ : เสด็จ มาทางคลองโยงสู่น้ำนครชัยศรีลงมาเข้าคลองบางแก้วไปถึงวัดธรรมศาลา แล้วผ่าน
คลองคูเมืองไปยังองค์พระปฐมเจดีย์
- ระยะที่ ๒ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ : แรกๆ เสด็จ จากคลองบางกอกน้อยขึ้นบกที่วัดไชยพฤกษ์มาลา แล้วเสด็จ โดยขบวนช้างและม้า
มายังบ้านท่าหวด ค้าง ๑ คืน แล้วเสด็จทางเรือไปเข้าคลองบางแก้ว ขึ้นบกที่วัดท่าตำหนัก
แล้วเสด็จ โดยขบวนเกวียนไปยังองค์พระปฐมเจดีย์
- ระยะที่ ๓ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ : โปรดให้ขุดคลองมหาสวัสดิ์ และคลองเจดีย์บูชาเป็นเส้นตรงไปยังองค์พระปฐมเจดีย์
- ระยะที่ ๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ : โปรดให้สร้างทางรถไฟสายใต้ผ่านองค์พระปฐมเจดีย์ทางทิศเหนือ

❖ แม่น้ำนครชัยศรี บริเวณอำเภอนครชัยศรี

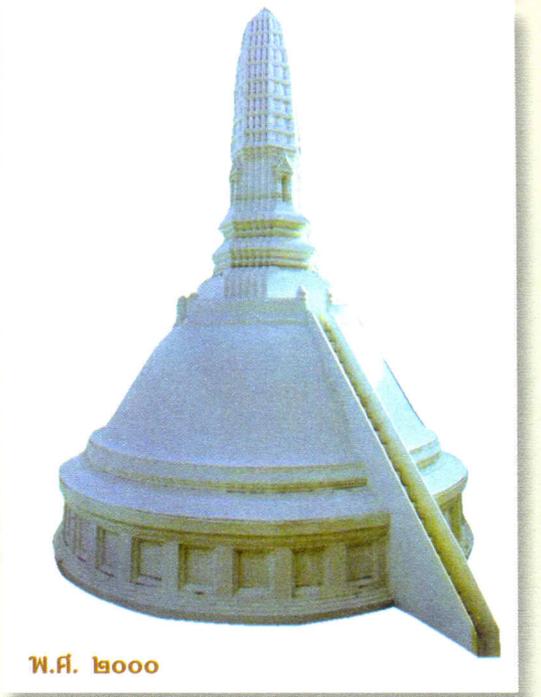
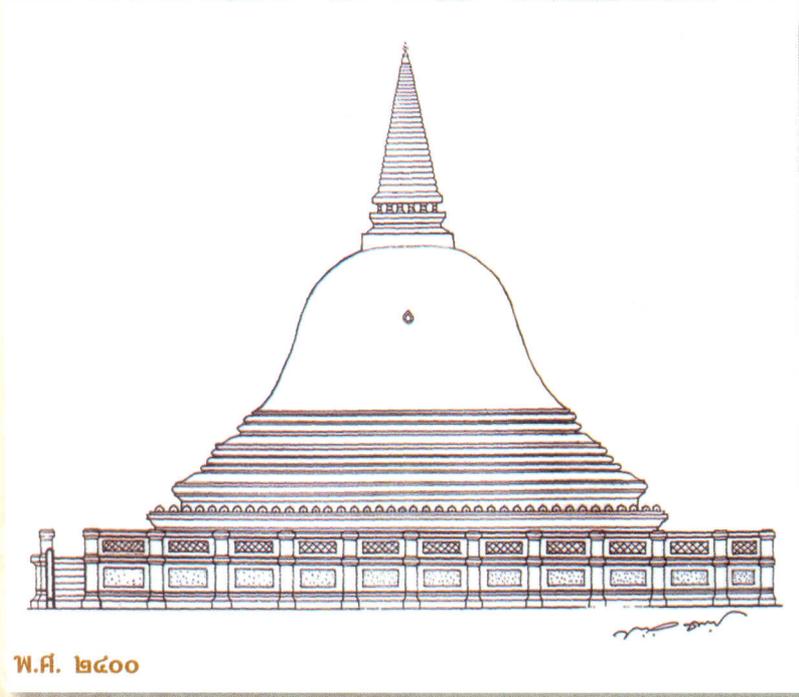
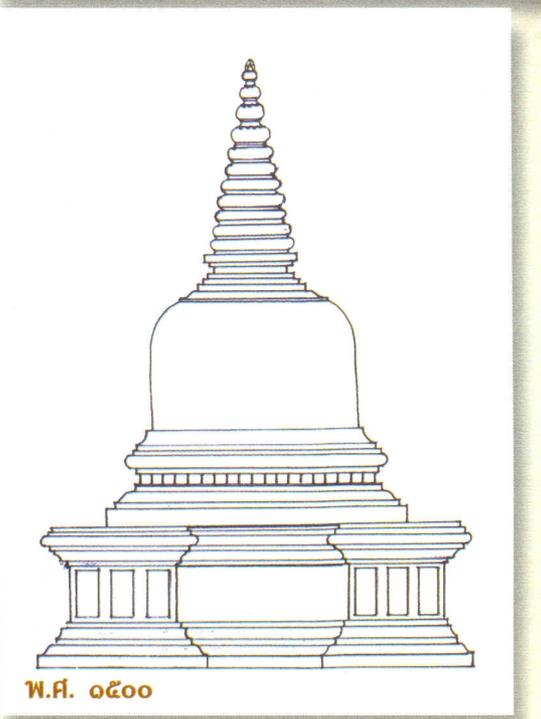
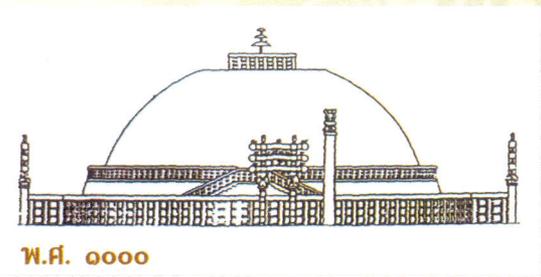

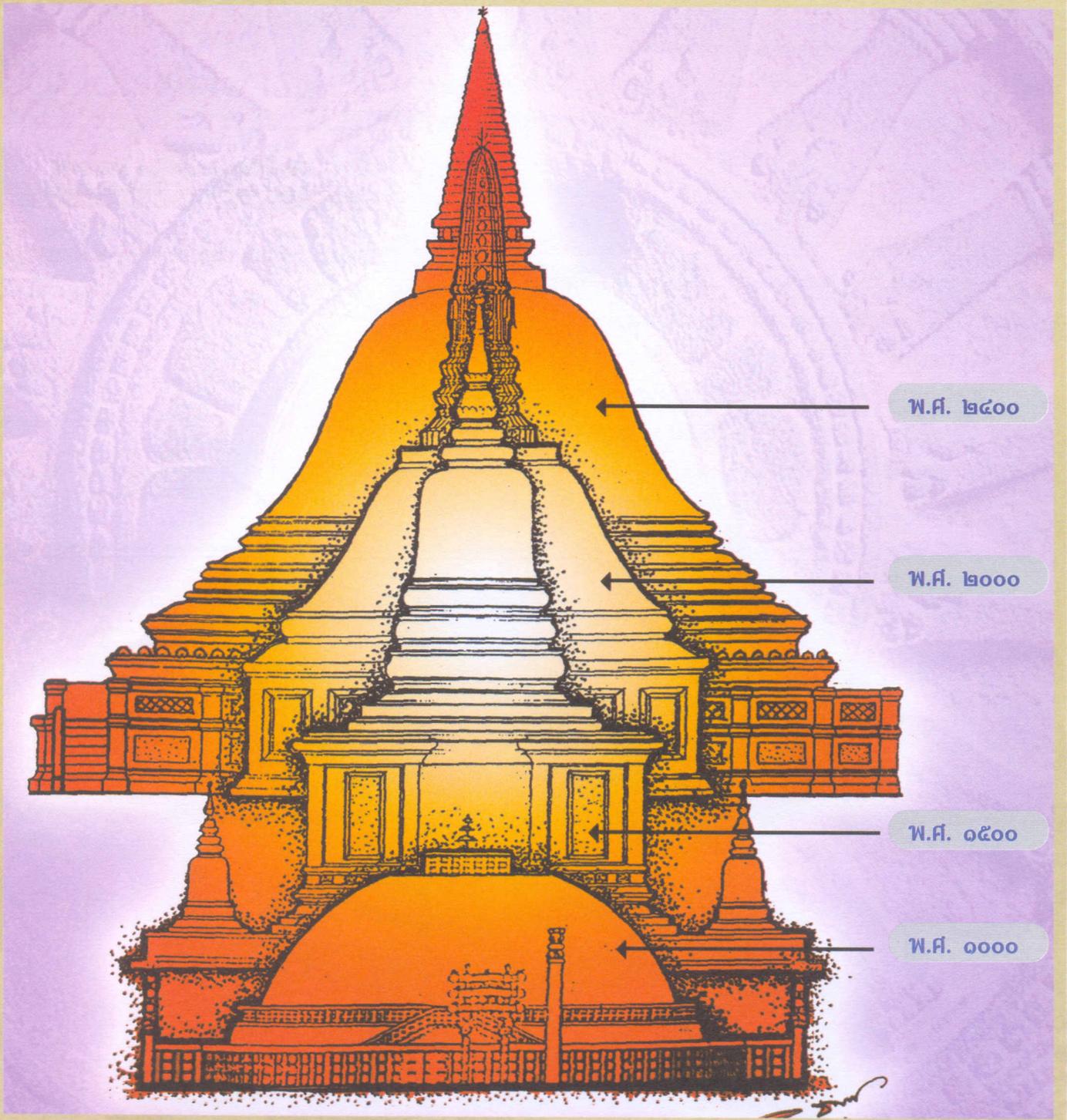
เจดีย์โบราณ ในเขตปฐมเขตวธูจัก

เพื่อให้เห็นภาพในอดีตของเจดีย์แต่ละองค์ จึงมีผู้สนใจศึกษาหลายท่าน จินตนาการตามข้อมูลหลายด้านจากข้อเขียนของนักโบราณคดี เป็นภาพขึ้น ดังที่ปรากฏ ภาพจินตนาการเหล่านี้เป็นเพียงทัศนะส่วนหนึ่ง คงต้องมีการศึกษากันต่อไป

พระปฐมเจดีย์

มีความเชื่อกันว่าองค์พระปฐมเจดีย์เป็นเจดีย์ ที่สร้างขึ้นพร้อมกับการที่ชาวอินเดียมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ ภายในเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ ด้วยกาลเวลาที่ผ่านไปจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาสองพันกว่าปี ย่อมมีการบูรณะเป็นระยะๆ เรื่อยมาประมาณ ๔ ครั้ง ถ้า ๕๐๐ ปี บูรณะใหญ่ครั้งหนึ่ง รูปแบบก็จะเปลี่ยนไปตามสมัยต่างๆ ดังนี้

วิวัฒนาการรูปแบบของค้พระปฐมเจดีย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ที่มา : นกุล ชมภูนิช ๒๕๔๔

พระปฐมเจดีย์

เมื่อครั้งที่ชาวอินเดียนำพระพุทธศาสนามาเผยแพร่ยังสุวรรณภูมิ (บริเวณนครปฐม-อู่ทอง) คงต้องสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ให้เป็นพุทธอนุสรณ์สำหรับกราบไหว้บูชา รูปแบบสถูปจึงควรเป็นอย่างเดียวกับสถูปที่เมืองสัจจิจของอินเดีย สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

❖ พระปฐมเจดีย์องค์ปัจจุบัน

เมื่อกาลเวลาผ่านไปประมาณห้าร้อยปี สถูปองค์แรกนี้ย่อมพังทลายลง การซ่อมบูรณะขึ้นใหม่คงต้องเป็นฝีมือของคนพื้นถิ่นที่มีความนิยมในรูปแบบของเจดีย์ชาวลังกาทวีป ซึ่งก็เลื่อมใสในพุทธศาสนาแบบหินยานเถรวาทเช่นเดียวกับชาวทวารวดีที่สุวรรณภูมิเช่นกัน ลักษณะของเจดีย์จึงเป็นคล้ายระฆังทับด้วยแท่นสี่เหลี่ยมเป็นบัลลังก์ แล้วต่อด้านตรงตั้งขึ้นเป็นส่วนยอด เมื่อกาลเวลาผ่านไปอีกประมาณห้าร้อยปี พุทธศาสนาแบบมหายานและลัทธิฮินดูมีอิทธิพลมากขึ้น การสร้างสถูปเจดีย์มีความโน้มเอียงให้มีรูปแบบของปราสาทขอมเข้ามาผสมผสาน การบูรณะเจดีย์ขึ้นมาใหม่จึงต่อยอดเจดีย์องค์นี้ให้มียอดเป็นพระปรางค์คล้ายปราสาทขอมตามที่กรุงสุโขทัยกำลังนิยมกัน ซึ่งผู้มาซ่อมแปลงครั้งนี้ คือ สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราช จุฬามณีฯ แห่งกรุงสุโขทัย ทำให้เจดีย์องค์นี้เป็นมหาธาตุหลวงของกรุงศรีอยุธยาในเวลาต่อมาซึ่งมีพุทธศาสนิกชนมานมัสการมิได้ขาด จวบจนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เสด็จฯ มาพบ จึงได้ทรงทำการบูรณะเจดีย์องค์นี้ขึ้นใหม่ให้ใหญ่โตกว่าเดิมเป็นทรงลังกากลมสูง ๑๒๐.๔๕ เมตร ดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

❖ โปธิ์บัลลังก์ สมัยทวารวดี

❖ ธรรมจักรสมัยทวารวดี พบที่เมืองนครปฐม

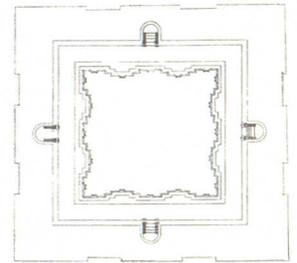

❖ พระพุทธรูปปางสมาธิ สมัยทวารวดี

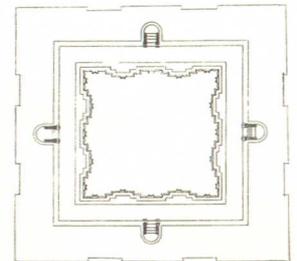
จุลประโทณเจดีย์

เป็นซากเจดีย์อยู่หลังวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม ซึ่งอยู่กลางเมืองโบราณนครไชยศรี สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี (พ.ศ. ๑๑๐๐ - ๑๖๐๐) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ และ พ.ศ. ๒๕๑๑ กรมศิลปากรขุดสำรวจพบว่าเดิมเป็นเจดีย์ที่มีฐานสี่เหลี่ยมมีที่เดินเวียนประทักษิณรอบเจดีย์ได้ มีภาพปั้นด้วยดินเผาประดับรอบฐานทั้งสองชั้น ตัวเจดีย์เป็นทรงกลมยอดคล้ายฉัตร ต่อมาอีกสมัยหนึ่งมีการบูรณะโดยการพอกอิฐทับให้มีขนาดใหญ่ขึ้น สร้างพระพุทธรูปไว้ในซุ้มผนังส่วนล่างของเจดีย์โดยรอบชั้นหนึ่งและอีกสมัยหนึ่งสันนิษฐานว่าอาจสร้างซุ้มไว้พระพุทธรูปถัดขึ้นไปอีก ๔ ชั้น จนถึงส่วนยอดของเจดีย์

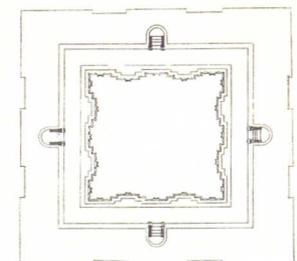
สิ่งที่น่าสนใจของเจดีย์องค์นี้คือ ภาพปั้นประดับฐานเจดีย์ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานในพุทธศาสนา ซึ่งไม่เคยพบที่ใดมาก่อน

❖ แผนผังเจดีย์จุลประโทณ สมัยที่ ๑

❖ แผนผังเจดีย์จุลประโทณ สมัยที่ ๒

❖ แผนผังเจดีย์จุลประโทณ สมัยที่ ๓

❖ จุลประโทณเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

❖ จุลประโทณเจดีย์ ปัจจุบัน

ภาพวาดจากรายงานการขุดแต่งของบีแอร์ ดูปองด์
ตีพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๐๒

วิวัฒนาการภาพจุลประโทนเขตต์ยในอดีต

❖ จุลประโทนเจดีย์ ระยะที่ ๐
จินตนาการของ ทวีพร ทองคำใบ

❖ จุลประโทนเจดีย์ ระยะที่ ๒
จินตนาการของ จุลทัศน์ พยามรานนท์

❖ จุลประโทนเจดีย์ ระยะที่ ๓
จินตนาการของ นกุล ชมภูนิษ

❖ ภาพปั้นประดับฐานเจดีย์จุลประโทน
ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้า
ในอดีตชาติ

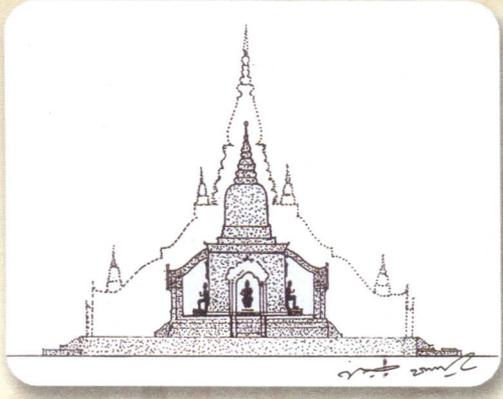

ชินตนาการ ภาพเจดีย์วัดพระเมรุ

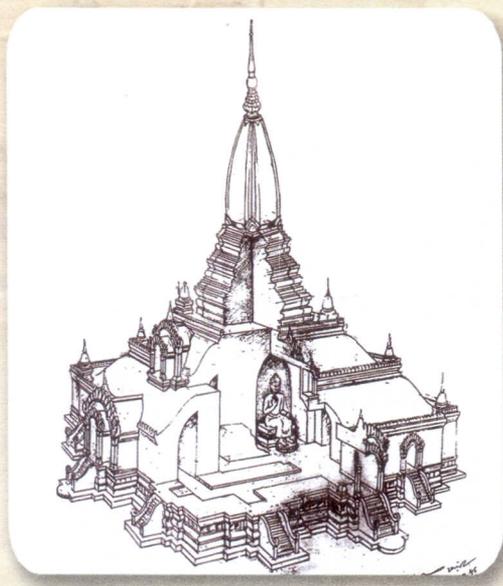

❖ ชากเจดีย์วัดพระเมรุในปัจจุบัน

ที่ทุ่งพระเมรุ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีชากเจดีย์สร้างด้วยอิฐ ขนาดฐานยาว ๘๐ เมตร อยู่ริมถนนเพชรเกษม กรมศิลปากรขุดสำรวจพบว่า ภายในเป็นเจดีย์ทรงกลมฐานสี่เหลี่ยม มีแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ทั้ง ๔ ทิศอยู่ที่ฐาน ปัจจุบันคือพระศิลาขาวทั้ง ๔ องค์ ที่มีผู้อัญเชิญไปสักการะในที่ต่างๆ ต่อมาอีกยุคหนึ่งมีการบูรณะเจดีย์ให้ต่างไปจากเดิมโดยการพอกทับเข้าไปให้มีขนาดสูงใหญ่ขึ้น มีซุ้มเป็นมุขยื่นออกมาทั้ง ๔ ทิศ สามารถเดินเข้าไปประทักษิณพระพุทธรูปทั้ง ๔ ภายในเจดีย์องค์นี้ได้ พระเจดีย์องค์นี้มีลักษณะคล้ายกับบ้านันทเจดีย์ที่พุกาม ประเทศพม่า เมื่อปี ๑๖๓๐ พระเจ้ากษัตริย์ราชวงศ์อยุธยาได้ยกทัพมาตีเมืองอโยธยาและถ่ายแบบเจดีย์วัดพระเมรุไปสร้างไว้ที่พุกามดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เจดีย์วัดพระเมรุขณะนี้เหลือแต่ชาก เพราะถูกทำลายด้วยธรรมชาติและมนุษย์ ทั้งที่เคยเป็นเจดีย์ที่งดงามองค์หนึ่งของเมืองนครไชยศรี

❖ ภาพภายในเจดีย์วัดพระเมรุในอดีต

❖ ภาพจินตนาการภายในเจดีย์วัดพระเมรุในอดีต

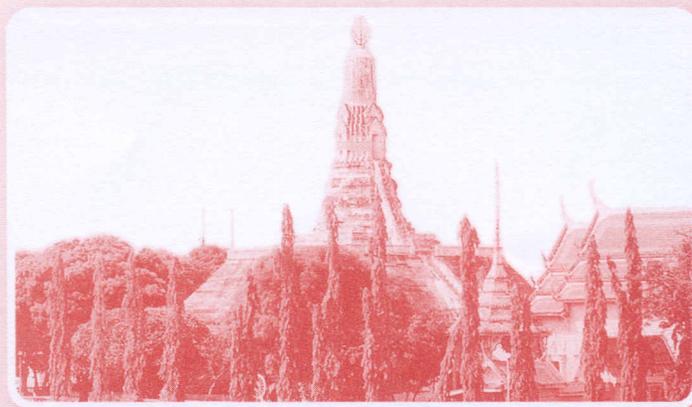

❖ ภาพจินตนาการเจดีย์วัดพระเมรุ ของ ผศ.นฤกุล ชมภูนิช

พระประโทณเจดีย์

พระประโทณเจดีย์ เป็นเจดีย์สำคัญของเมืองโบราณนครไชยศรี ตั้งอยู่กึ่งกลางของเมืองซึ่งอาจจะแวดล้อมไปด้วยบรรดาปราสาทราชวังและวัดของเจ้าเมืองสมัยทวารวดี เมื่อประมาณ ๑๕๐๐ ปีมาแล้ว เมืองโบราณสมัยทวารวดีนี้ นักโบราณคดีกำหนดว่ามีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในระหว่าง พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๖๐๐ เป็นเวลา ๑๑๑ ปี ก็ล่มสลายลงโดยมีอิทธิพลของขอมและพุกามซึ่งเข้ามามีอำนาจอยู่ระยะหนึ่ง ในที่สุดแล้วเมืองโบราณนครไชยศรีก็ถูกทิ้งร้างไปอีก จนถึง พ.ศ. ๑๘๐๐ จึงได้รับการบูรณะจากเจ้านายเมืองละโว้ (ลพบุรี) ให้เป็นเจดีย์ที่มียอดเป็นปราสาท แต่ด้วยกาลเวลาที่ผ่านมานานหลายร้อยปี พระประโทณเจดีย์ก็เริ่มทรุดโทรมลงอีก เมื่อถึงในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ก็ได้มีผู้ศรัทธามานบูรณะป้องกันมิให้พังทลายลงหลายอย่าง เช่น ก่อกำแพงล้อมฐานเจดีย์ และโบกปูนทับตัวองค์เจดีย์ไว้พอเห็นเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมป้องกันมิให้ตัวเจดีย์ทลายเพิ่มขึ้น พร้อมกันนั้นยังโบกปูนพอกทับลวดลายยอดปราสาท (กลีบขนุน) ทั้งหมดดังที่เห็นในปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ กรมศิลปากรจึงได้ทำการบูรณะเสียใหม่ โดยกระเทาะปูนที่หุ้มตัวเจดีย์ไว้ออกแล้วขุดสำรวจ จึงพบตัวเจดีย์เรียงด้วยอิฐสมัยทวารวดี อย่างชัดเจนเกือบทั้งองค์ ยกเว้นส่วนยอดเจดีย์เท่านั้น

❖ องค์เจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนการบูรณะ

ตามตำนานเล่ากันว่า เจ้าเมืองนครไชยศรีอยากได้ทะนันทอง ดวงพระบรมสารีริกธาตุจากพราหมณ์ ซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองนี้ เพื่อจะได้นำไปแลกพระบรมสารีริกธาตุจากเจ้าเมืองลังกา ๑๐๐ องค์ มาไว้สักการบูชา แต่โทณพราหมณ์ไม่ยอมให้ อ้างว่าเป็นของบรรพบุรุษซึ่งได้นำติดตัวมายังสุวรรณภูมิสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่สามารถให้ใครได้ เจ้าเมืองนครไชยศรีจึงโกรธ และหาทางบังคับเอาจนได้แล้วขับพวกพราหมณ์ไปอยู่เสียที่ละโว้ ต่อมา เมื่อเห็นผิดแล้วจึงคิดสร้างเจดีย์ใหญ่ครอบเรือนหินที่โทณพราหมณ์เคยฝังทะนันทองไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ชาวบ้านจึงเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า “พระประโทณเจดีย์” คำว่า “โทณะ” แปลว่า ทะนาน ■

❖ องค์ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๐

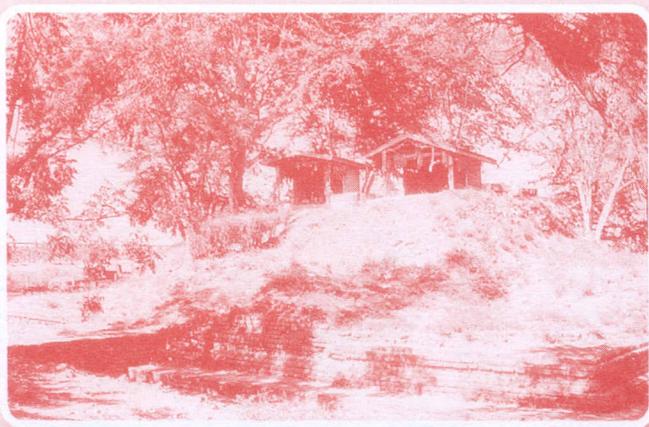
ชวากเจดีย์สมัยทวารวดี ที่ยังมิได้บูรณะ

สังฆรัตนธาตุเจดีย์ ตำนานพระปฐมเจดีย์สมัยพระยามหาอรรคนิกร ว่า พระยาพาลีบดีใจและพระยาไสทองสมร่วมกันฆ่าพระยากง สองพี่น้องสังเวชพระทัย จึงคิดมาซ่อมแปลงวัดพระสังฆรัตนธาตุ พระอารามบ้านธรรมศาลาที่ท้าวศรีสิทธิไชยสร้างไว้แต่ก่อน

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า เจดีย์ที่หลังโบสถ์วัดธรรมศาลาคือ สังฆรัตนธาตุเจดีย์ ซึ่งกษัตริย์ต้นวงศ์แห่งเมืองนครไชยศรีทรงสร้างไว้

เจดีย์วัดพระงาม ที่ชวากเจดีย์องค์นี้พบเศียรพระพุทธรูปดินเผาฝีมือปั้นงดงามมาก จึงทำให้วัดที่อยู่ใกล้เจดีย์องค์นี้มีชื่อว่า วัดพระงาม โบราณสถานแห่งนี้ยังมีได้ทำการขุดค้นสำรวจแต่ถูกทางรถไฟสร้างเข้ามาขีดฐานเจดีย์มากเกินไปจึงดูเสื่อมความสำคัญลงมาก

โคกยายหอม หรือเนินพระ อยู่ริมถนนสายพระประโทน บ้านแพ้ว กิโลเมตรที่ ๙ สิ่งที่ขุดพบคือ ธรรมจักรศิลาพร้อมเส้าและกวางหมอบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงปฐมเทศนาเช่นเดียวกับธรรมจักรวงอื่นๆ ในแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี

นครปฐม นครเข็ญแขบไซ

เมืองนครปฐมสมัยปัจจุบัน

เมืองนครปฐม มีสิ่งสำคัญอยู่ ๓ แห่ง คือ องค์พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ และเมืองโบราณนครไชยศรี โดยรอบรัศมี ๑ กิโลเมตร จากองค์พระปฐมเจดีย์กำลังเติบโตไปด้วยอาคารบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างที่มีความสูงเกินกำหนด กฎหมายของสำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่กำหนดไว้ไม่เกิน ๑๒ เมตร เป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้มีความสูงแข่งกับ องค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งเป็นโบราณสถานของชาติที่สำคัญยิ่ง ยังไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบ เกิดทัศนียภาพดูจืดจางอยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นความสูง และความสกปรกรกรุงรังของเสาไฟ สายโทรศัพท์ และเสาโทรทัศน์บนอาคาร

บนภาคพื้นดินเต็มไปด้วยตรอกซอกซอยที่ไม่เป็นระเบียบของร้านค้า และการจอดรถยนต์ ฟาร์มเลี้ยงหมูขนาดใหญ่ จำนวนมากในเขตอำเภอเมืองปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองทุกสาย จนทำให้คลองคูเมือง และคลองเจดีย์บูชาเต็มไปด้วยน้ำค้ำสีดำ ส่งกลิ่นเหม็นทั่วไป นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียงรายขายมูขอยูไม่ไกลจากพุทธสถานอันสำคัญของชาติที่ได้ขึ้นชื่อว่าเมือง พุทธศาสนาแห่งแรกของไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความพยายามที่จะส่งเสริมให้องค์พระปฐมเจดีย์รับการยกย่องเป็นมรดกโลก นั้นมีโอกาสน้อยลง

จังหวัดนครปฐมและองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลกในแง่เจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงตั้งพระทัยจะให้คนทั่วโลกรู้จักพุทธศาสนา หรือให้คนไทยช่วยกันดำรงและยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าตลอดไป นับตั้งแต่วันนั้นถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลา ๑๕๔ ปีแล้ว (พ.ศ. ๒๓๙๗-๒๕๕๑) แต่คนไทยส่วนใหญ่ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้าน้อยลง

การมานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ กลายเป็นมาเที่ยวซื้อสินค้าที่ทางวัดจัดขึ้นมากกว่าการมารับเอาหลักธรรมไปปฏิบัติ ถึงแม้ทางวัดจะจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้พุทธศาสนิกชนทำบุญด้วยเงินกันเป็นส่วนใหญ่ จนทำให้เกิดความเข้าใจว่าการที่เราจะได้บุญนั้นต้องมีเงินไปทำให้เกิดบุญ สละเงินจำนวนมากก็จะได้บุญมาก เหมือนกับเอาเงินไปซื้อบุญ วิธีนี้มีก็ใช่เป็นการสืบสานพุทธศาสนาที่ถูกวิธีเป็นเพียงแต่ให้ทำทาน ส่วนการรักษาศีลและการภาวนา ประชาชนไม่ได้รับไปจากการมาบำเพ็ญบุญที่นี้เลย จึงเป็นการหลงทางบุญไปอย่างน่าเสียดาย

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นไปทั่วทั้งสังคมไทย นครปฐมไม่น่าจะปล่อยให้เป็นเช่นนั้น เพราะที่นี้เป็นเมืองที่พิเศษกว่าเมืองอื่น เนื่องจากได้พื้นแผ่นดินตรงนี้มีประวัติศาสตร์ บรรพชนของเราได้สืบสานพระพุทธศาสนาติดต่อกันมาเกือบสองพันปี เหตุใดในจังหวัดนครปฐม จึงไม่เชิดชูเอกลักษณ์ทางพุทธศาสนาให้โดดเด่นกว่าจังหวัดอื่น ปล่อยให้เกียรติยศชื่อเสียงสูญหายไปกับซากโบราณสถานอันเก่าแก่ ทำไม่ไม่ทำวิกฤติเรื่องความเก่าแก่นั้นให้เป็นโอกาส โอกาสที่จะ

ปลูกคนให้หันมารักษาศีล รักษาธรรม หันมาตื่นตาตื่นใจกับประวัติศาสตร์ทางพุทธภูมิที่รุ่งเรืองในอดีตในรูปของการศึกษาหาความรู้เชิงท่องเที่ยวบ้าง เชื่อว่าเงินที่ได้จากการขายความงามขององค์พระปฐมเจดีย์ที่ผ่านมานั้น สามารถนำมาบูรณะสถาปัตยกรรมโบราณให้หน้าดูกว่านี้ได้และอาจคิดจัดทำอุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดีขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด

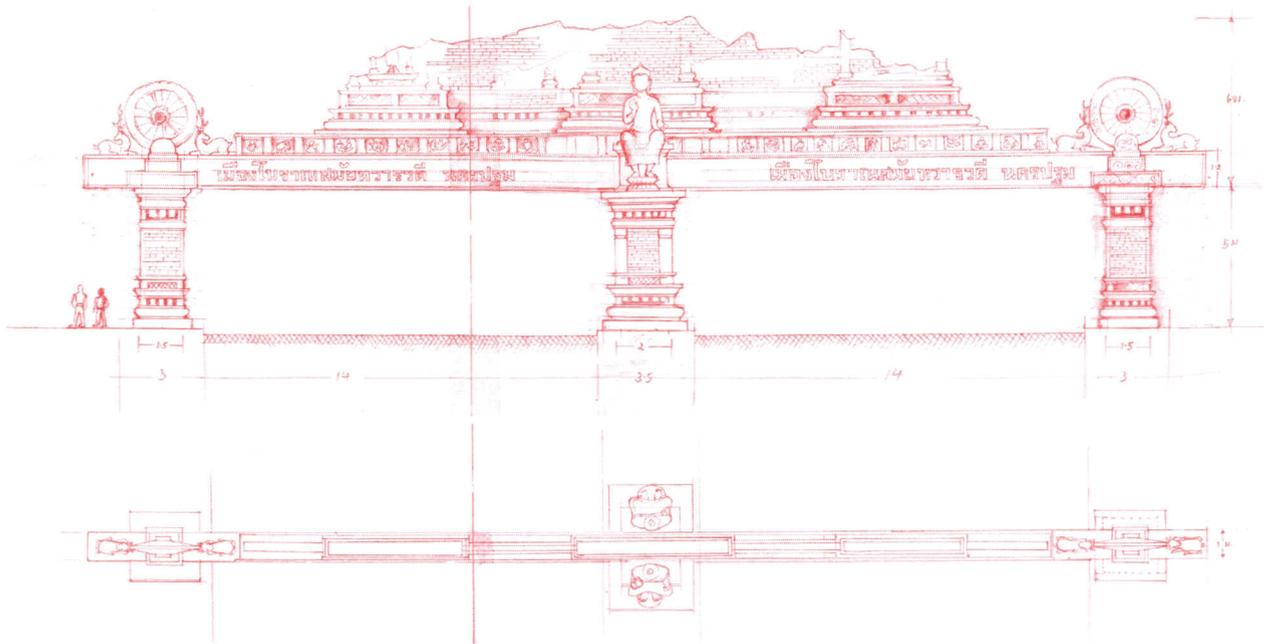

นอกจากนั้น ยังควรฟื้นฟูเมืองโบราณนครไชยศรี สมัยทวารวดีให้โด่งดังคู่กับองค์พระปฐมเจดีย์สร้างสัญลักษณ์ของทวารวดีให้คนเดินทางผ่านนครปฐมได้รู้ว่านครปฐมคือศูนย์กลางอารยธรรมทวารวดี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของพุทธศาสนาในประเทศไทยตามถนนหนทางทุกสาย ■

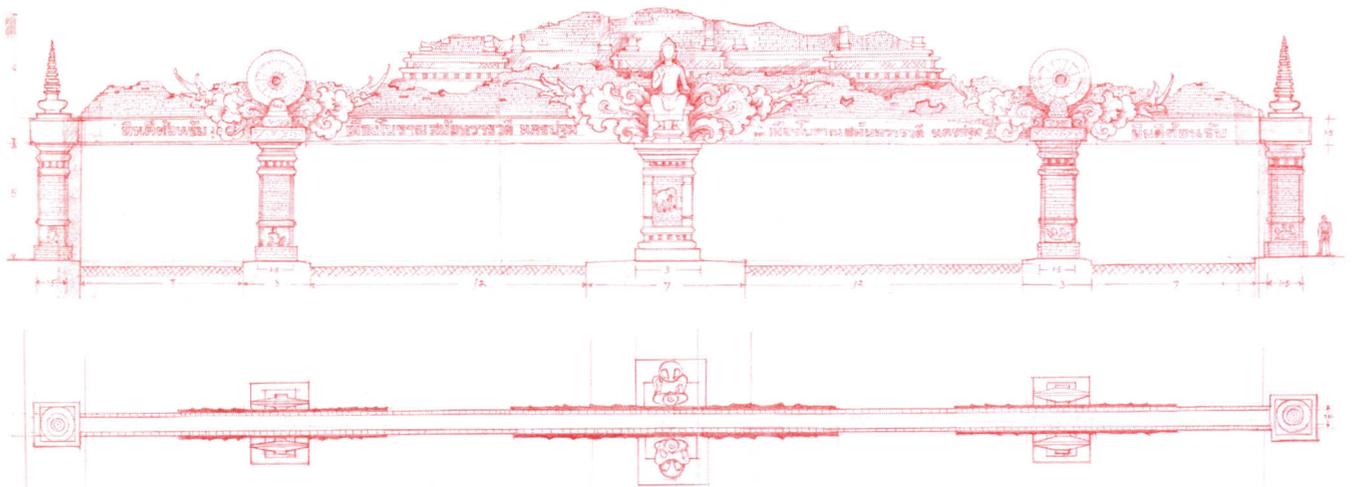

จินตนาการสัญลักษณ์ของบอบทวารวดี ริมถนนเพชรเกษมที่ผ่านเมืองนครปฐม

แบบขั้วทางเข้าออกเมืองโบราณสมัยทวารวดี นครปฐม ที่ถนนเพชรเกษม แถบคูเมืองด้านธรรมศาลา

แบบขั้วทางเข้าออกเมืองโบราณสมัยทวารวดี นครปฐม ที่ถนนเพชรเกษม แถบคูเมืองด้านห้วยจระเข้

คนทั่วไปมักไม่ทราบว่านครปฐมเคยเป็นดินแดนของศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดีไม่ว่าจะมีเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เขารูจักแต่เพียงองค์พระปฐมเจดีย์และกลิ่นข้าวเหนียวเท่านั้น

ถ้าอยากให้นครปฐมมีเกียรติภูมิในด้านเมืองพระพุทธศาสนาแห่งแรกในประเทศไทยก็ต้องสร้างสัญลักษณ์เกี่ยวกับทวารวดีริมถนนให้สะดุดตาโดยเร็ว อย่ารอช้าปล่อยให้จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี จัดทำเสียก่อนเพราะทั้งสองจังหวัดนี้ก็มีอารยธรรมทวารวดี เช่นกัน

ทำไม้ซีกต่อบสร้าง อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี

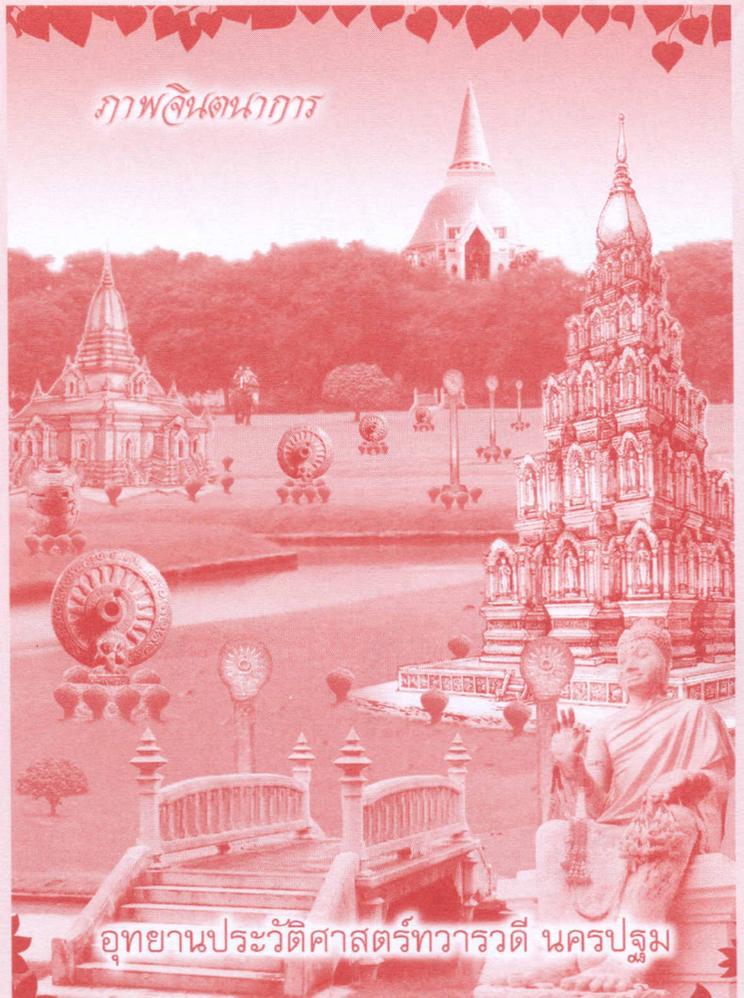
ใครๆ ต่างก็รู้จักนครปฐมว่า เป็นจังหวัดที่มีเจดีย์สูงใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ไม่รู้จักเรื่องราวของทวารวดี ทั้งๆ ที่นครปฐมเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดี ถึงแม้ว่าจะมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์ตั้งแสดงเรื่องราวของทวารวดีแล้วก็ตามนักท่องเที่ยวก็ไม่แวะเวียนไปชม ทั้งนี้เพราะสถานที่คับแคบ มีท่าเลและบรรยากาศไม่อำนวยแก่การท่องเที่ยวให้เพลิดเพลิน บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์นั้นเหมาะแก่การชมเพราะสามารถเดินชมได้รอบ ชั้นบนซึ่งมีต้นไม้และสิ่งก่อสร้างรอบๆ ดูสบายตากว่าถึงแม้จะไม่วิจิตรพิสดารด้วยศิลปะอย่างนครวัดของเขมรก็ตาม ความจริงศิลปะทวารวดีที่นครปฐมนี้มีมาก สวยงามสุดยอดเมื่อเทียบกับแหล่งโบราณคดียุคทวารวดีแห่งอื่นๆ เสียอีก เป็นต้นว่า พระธรรมจักรหินก็ไม่มีแห่งใดที่มีความงดงามและมีจำนวนมากไปกว่านครปฐม พระพุทธรูปสลักหินขนาดใหญ่ ซึ่งเราเรียกกันว่า พระศิลาขวานั้น ก็มีแห่งเดียวในประเทศไทย เมื่อกล่าวถึงพระเจดีย์ที่นครปฐมก็มีมากขนาดใหญ่ และงดงามแปลกตาหลายแบบ ซึ่งคนทั่วไปอาจจะไม่เคยเห็นว่าสวยอย่างไร เพราะเคยเห็นแต่ซากกองอิฐเท่านั้น จึงคิดว่านครปฐมไม่มีอะไรมีแต่องค์พระปฐมเจดีย์ ขณะนี้ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องความงามของพระเจดีย์ต่างๆ บ้างแล้ว จึงมีความประสงค์ที่จะอวดความงามของศิลปะทวารวดี แห่งเมืองนครปฐมนี้ให้คนทั่วไปได้ทราบ

ในการนี้ จึงควรมีอุทยานประวัติศาสตร์ขึ้นในเมืองนครปฐม เพราะการรักษาของเก่าไว้อย่างเดียวโดยไม่นำมาเสนอในรูปแบบใหม่แล้วก็ยากที่คนรุ่นใหม่จะรับรู้ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าว หากผู้บริหารบ้านเมืองมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้ากว่าที่เป็นอยู่ โอกาสดีๆ ทางด้านโบราณคดี และเศรษฐกิจก็จะตามมา ■

อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี ควรเป็นอย่างไร?

นครปฐมควรสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดีขึ้นมาสักแห่งหนึ่ง น่าจะเป็นพื้นที่ภายในเมืองโบราณนครไชยศรี หรือบริเวณถนนเพชรเกษมช่วงที่ผ่านเมืองนครปฐมตั้งแต่บริเวณธรรมศาลาถึงทางแยกไปสุพรรณบุรี ใช้น้ำที่ประมาณ ๕๐-๑๐๐ ไร่ โดยเฉพาะบริเวณทุ่งพระเมรุเหมาะสมที่สุด การบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์นี้ อาจจะเป็นเจ้าของที่ดินเองหรือหน่วยราชการสำคัญๆ ของจังหวัดนครปฐมก็ได้โดยมีจุดประสงค์ที่จะจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ยุคทวารวดี กลางแจ้ง ให้เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป รูปแบบในการนำเสนอหลักคือ นำเสนอความงามความแปลกใหม่ของพระเจดีย์ ในอดีตที่เคยมีอยู่ในเมืองนครปฐมที่ไม่เคยเห็นมาก่อน เช่น จุลประโทณเจดีย์ เจดีย์วัดพระเมรุ เจดีย์วัดพระงาม เจดีย์เนินพระ รัตนธาตุเจดีย์ วัดธรรมศาลา พระประโทณเจดีย์ แต่ละสมัย ซึ่งจะมีถึงเกือบ ๒๐ องค์ หรือ ๒๐แบบ โดยการสร้างจำลองขนาดเกือบเท่าของจริง นำเสนอโบราณวัตถุต่างๆ ในสมัยทวารวดี เช่น ธรรมจักร แบบต่างๆ พระพุทธรูป เทวรูปและสิ่งเคารพในศาสนาพราหมณ์ เช่น ศิวลึงค์ ตลอดจนแผ่นจารึกอักษรโบราณพวกคำสอน หรือคาถาในสมัยโบราณ ภาพปั้น ในซาดกประดับเจดีย์ และเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของคนสมัยทวารวดี เป็นต้น

ภายในอุทยานให้มีที่จอดรถ ร้านจำหน่ายอาหาร และของที่ระลึก และบริการสาธารณะให้ความสะดวกสบายด้วยภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อสุขภาพจิต ถ้าเป็นเช่นนั้นนครปฐมก็จะได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดี สมชื่อกับประวัติศาสตร์ของเมืองนี้

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน จึงได้จินตนาการภาพอุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดีขึ้นพอสังเขป เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างต่อไป ถ้ามีอุทยานประวัติศาสตร์ดังกล่าว นครปฐมก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด ก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม และมีเกียรติภูมิสมกับที่นักวิชาการกล่าวกันว่า “นครไชยศรี ศูนย์กลางอาณาจักรทวารวดีอยู่ที่นครปฐม”

“นักโบราณคดี ชอบดูซากอิฐ แต่นักท่องเที่ยวชอบดูศิลปะอันงดงาม
ถ้าอยากให้ซากกองอิฐเป็นเงินเป็นทอง ก็ต้องจำลองของเก่าขึ้นมาใหม่ให้เช่นกัน”

ศูนย์การเรียนรู้ ทวารวดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ที่ปรึกษา

พระธรรมปริยัติเวที

เจ้าคณะภาคที่ ๑๕ และ

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

พระราชเจดีย์อภิบาล

เจ้าอาวาสวัดพระประโทณเจดีย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิวัต กลิ่นงาม

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมเดช นิลพันธ์

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศินี จุฑาวิจิตร

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

นายวิชัย นุชพิทักษ์

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

คณะผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นกุล ชมภูนิช

หัวหน้าศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ชำนาญ รอดเหตุภัย

รองหัวหน้าศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี

บุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี

นางจรรยา ตาหนู

ข้าราชการพลเรือนมหาวิทยาลัยฯ

นางมณี เสริมนอก

พนักงานมหาวิทยาลัยฯ

สำนักงานของศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี

ชั้น ๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติ

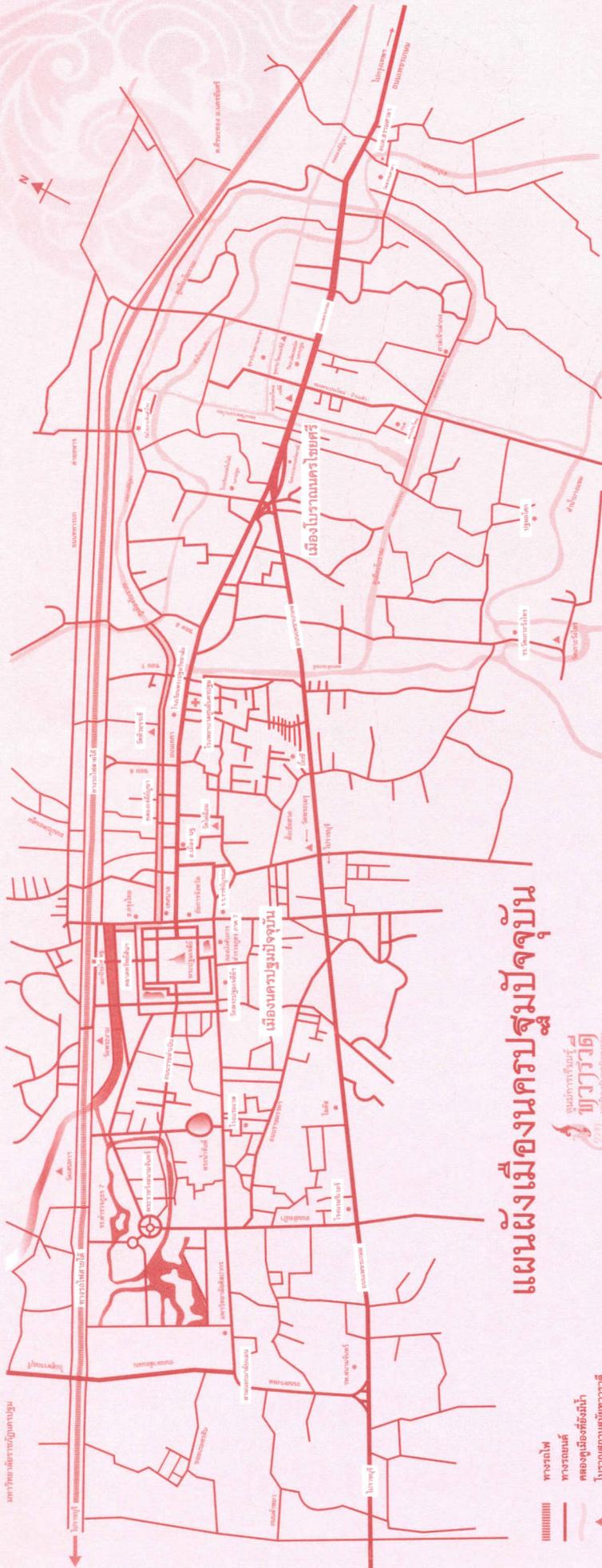
"๕๐ พรรษา มหาวชิราลงกรณ" (อาคาร ๑๕ ชั้น)

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม อำเภอเมือง

จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐

โทรศัพท์และโทรสาร ๐๓๔-๒๖๑๐๕๙

ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ : dvaravati@npru.ac.th

แผนผังเมืองนครปฐมปัจจุบัน

ทางรถไฟ
ทางรถยนต์
คลองคูเมืองชั้นใน
โบราณสถานสมัยทวารวดี

อารยธรรม ทวารวดี ศรีนครปฐม

ภาพจินตนาการ

สิ่งทักตวนครปฐมควรสร้าง "อุทยานประวัติศาสตร์ทวารวดี"

ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

ศูนย์การเรียนรู้ **ทวารวดี** มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พระธรรมจักร

ทำด้วยหิน มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖๖ เซนติเมตร
พบบริเวณเขื่อนโบราณสมัยทวารวดี จังหวัดนครปฐม

พระธรรมจักร ธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวอินเดียโบราณ ใช้แทนความหมายของการหมุนเป็นวงรอบของสิ่งต่าง ๆ โดยระยะแรกจะถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ ซึ่งถือเป็นผู้หมุนกงล้อแห่งกาลเวลา ต่อมามีการใช้จักรเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู เช่น พระวิษณุ เป็นต้น สำหรับในพุทธศาสนา ได้นำจักรมาเป็นเครื่องหมายแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เปรียบเหมือนผู้หมุนกงล้อแห่งธรรม ซึ่งก็คือธรรมจักร ก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธรูป ชาวอินเดียมักจะใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนพระพุทธรองค์เพื่อเล่าเรื่องราวในพุทธประวัติ โดยธรรมจักรใช้เป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ตอนพระพุทธรองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ดังรูปธรรมจักรและกวางหมอบในศิลปทวารวดีในประเทศไทย ก็หมายความว่า เป็นปางปฐมเทศนาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในประเทศอินเดีย

(ม.จ.สุภัทรีดีศ ดิศกุล ๒๕๓๔ : ๔๕)